

ISBN No. 978-81-927211-2-8

Rayat Shikshan Sansha's
Abasaheb Marathe
Arts & New Commerce, Science College,
Vikhare-Gothane, Rajapur, Dist. Raichur (Maharashtra) 416 702

Proceeding

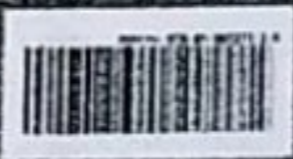
National Seminar on -
Management of Fruit Processing Industry in India

30th January, 2018

Organized by
Abasaheb Marathe
Arts & New Commerce, Science College,
In Association with
Internal Quality Assurance Cell (IQAC)

NATIONAL SEMINAR 30th JANUARY, 2018

Abasaheb Marathe Arts & New Commerce, Science College,
Vikhare-Gothane, Rajapur,
Dist. Raichur (Maharashtra) India-416 702
Phone: 02353-221002/ 221003
Fax: 02353-221003
E-mail: abasahebmarathecollege@gmail.com

TRUE COPY

[Signature]
Principal

S. K. P. S. Manavidyalaya
MALVAN, (Dist. Sindhudurg)

Rayat Shikshan Sanstha's

Abasaheb Marathe Arts & New Commerce, Science College, Rajapur
(Vikhare-Gothane) Dist. Ratnagiri (MS)-416702

Phone: 02353-221002/221003 , Fax: 02353-22103, E-mail: abasahebmarathecollege@gmail.com

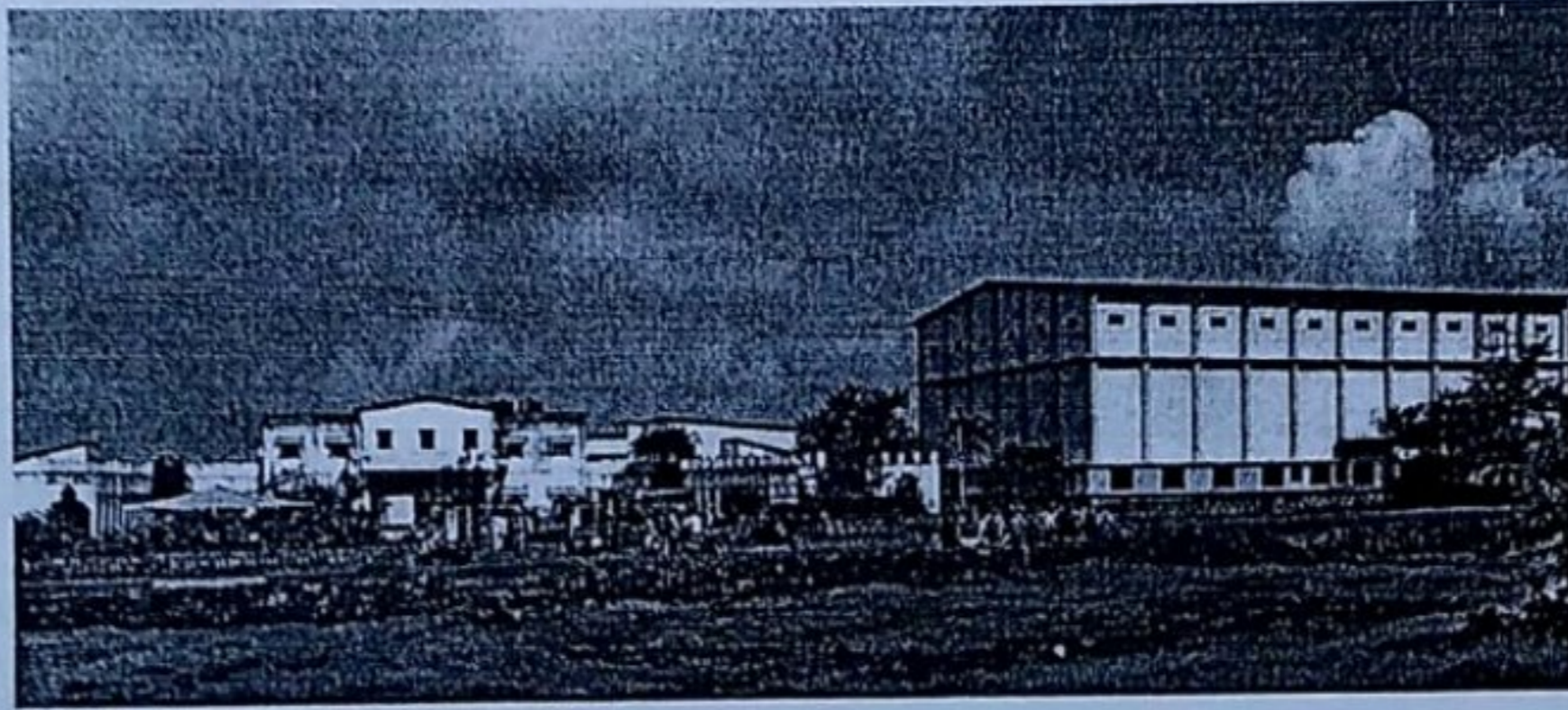
NAAC Reaccreditation: B (CGPA: 2.54)

One Day

National Seminar on

“MANAGEMENT OF FRUIT PROCESSING INDUSTRY IN INDIA”

Tuesday, 30th January, 2018

Organized by

Department Of Commerce

In

Collaboration with

INTERNAL QUALITY ASSURANCE CELL (IQAC)

PROCEEDING

Organizing Committee

Convener

I/c Prin. Dr. Tapase A.B.

Organizing Secretary

Prof. Mengal S.G.

Mob. 7387947069

Co-ordinator

Prof. Dr. Bhawe A.V.

Mob. 7030457595

Treasurer

Prof. Pawar P.

Mob. 9270619025

Prof. Solkar N.A.R.

Mob. 9890436217

Members

Prof. Gujar S.P

Prof. Kangune B.R.

Prof. Mulani K.I

Prof. Karade G.R

Prof. Waghadare D.S.

Prof. Salunke N.L.

TRUE COPY

SEMINAR PROCEEDING: MANAGEMENT OF FRUIT PROCESSING INDUSTRY IN INDIA

Principal

S. K. P. & Mahavidyalaya

MALVAN, (Dist. Sindhudurg)

Scanned by CamScanner

Scanned by CamScanner

INDEX

Sr. No.	Title of the Paper & Author	Page No.
1.	Importance And Problems of Fruit Industry In India Dr. Sadashiv Sitaram Mengal	1
2.	Fruit/Food Processing Industry :An Overview Prof. Hiramani J. Molerakhi.	6
3.	Awareness about Selected Processes/ Governing Institutes among the Different Mango Processors in the Ratnagiri District Dr. Sambhaji S. Jadhav	12
4.	Fruits/ foods Processing Industry of Maharashtra Prin. Dr. Kalhapure .G.B.	18
5.	The Fresh-Cut Fruit and Vegetables Industry: Current Situation and Market Trends Dr. N.R.Madhavi	25
6.	Fruit Processing Overview and Opportunities Dr. Madhura Milind Kulkarni	29
7.	Problems and Prospect of Maharashtra Fruit Processing Industry Prof. Arun marathe	37
8.	Economic Significance of Food Production and Processing in India <i>Prof. Krishnaji Ramappa Shindhe</i>	43
9.	Socio-Economic Characteristics of the Selected Mango Processors in the Ratnagiri District Dr. Bhave Atul Vijay	49
10.	Challenges & Opportunities of Fruit Processing Industry Prof. Mengal Santosh Gangaram	56
11.	Economic analysis of kokum fruit products in Raigad Dr. Kalhapure B.B. , Prof. Pawar P.N.	63
12.	Fruit Processing Industry In India: A Study Ku. Sagavekar Pujali Shrikant, Sagavekar Abhiraj Shrikant, Bakalkar Sushant Suryakant	65
13.	Banana Processing Industriey in Jalgaon District Pradnya B. Gudekar, Akshay P. Sarfare, Jagruti A. Dhumal, Pranay P. Jadhav	68
14.	काजू प्रक्रिया उद्योग आणि रोजगाराच्या संधी प्रा. डॉ. सतीश परशुराम तेरसे	71
15.	फळप्रक्रिया उद्योगातील हापूस आंब्याचे स्थान प्रा. डॉ. देविदास विक्रम हारगिले	74

TRUE COPY

SEMINAR PROCEEDING: MANAGEMENT OF FRUIT PROCESSING INDUSTRY IN INDIA

Principal

S. K. P. S. Malvan Vidyalaya
MALVAN, (Dist. Sindhudurg)

फळप्रक्रिया उद्योगातील हापूस आंब्याचे स्थान

प्रा. डॉ. देविदास विक्रम हारगिले

स. का. पाटील सिंधुदुर्ग महाविद्यालय, मालवण.

प्रस्तावना :-

हापूस आंबा लागवड ही 1950 पूर्वी केवळ एक प्रॉपर्टी म्हणूनच केली जात होती. त्यावेळी हापूस आंब्याकडे व्यावसायिक दृष्टिकोनातून पाहिले जात नव्हते. मात्र, त्यानंतर देवगड हापूस आंब्याला असलेल्या विशिष्ट चवीमुळे आंब्याला मागणी वाढली. चव, रंग व गंध यामुळे देवगड हापूसला मुंबई मार्केटमध्ये मागणी वाढल्याने स्थानिक लोकांनी आंबा विक्रीसाठी मुंबईत पाठविण्यास सुरुवात केली. त्यापासून खऱ्या अर्थाने देवगडच्या हापूस आंब्याला व्यावसायिक स्वरूप आले.

उद्दिष्ट्ये :-

फळप्रक्रिया उद्योगातील हापूस आंब्याचे व्यावसायिक स्वरूप अभ्यासणे.

हापूस आंबा आणि फळप्रक्रिया उद्योग :-

सन 1960-62 च्या सुमारास देवगड हापूस आंबा वेताच्या करंड्यांमधून देवगड व विजयदुर्ग बंदरातून बोटीद्वारे जलमार्गाने वाहतूक केली जात होती. आंब्याला चांगला दर मिळू लागल्यानंतर आंबा एक व्यवसायाचे साधन येथील तरुण वर्गाचे झाले. बोट वाहतूक बंद झाल्यानंतर ट्रकमधून आंबा वाहतूक सुरु झाली. देवगडात गोगटे आंबा सर्दिस, भटवाडी आंबा सर्दिस, सहयोग आंबा सर्दिस, मुकादम आंबा सर्दिस, काझी आंबा सर्दिस, ठाकुरदेसाई आंबा सर्दिस अशा आंबा ट्रान्सपोर्ट सर्दिसेस एक-एक करून सुरु झाल्या. त्यावेळी झाडावरून तयार आंबा काढायचा आणि तो पाठवायचा, एवढेच काम त्यावेळी होत होते. त्यानंतर या व्यवसायात नवीन पिढी आली आणि आंब्याची प्रतवारी करून आंबा पाठविण्यास सुरुवात केली. त्यानंतर लाकडी खोके, ट्रंका यामधून आंबा वाहतूक होऊ लागली. आंबा उत्पादन चांगले यावे, यासाठी 1978-80 च्या दरम्यान आंबा कलमांवर फवारणी करण्यास सुरुवात झाली. सुरुवातीला पाण्याच्या फवारणी करून त्यावर गंधक पावडर फवारणी केली जायची. त्यामुळे पानावरील बुरशी, कीडरोग आटोक्यात यायचे. त्यापुढील काळात एन्डोसल्फान, फोझोलॉन, सायक्लोमेट्रीन अशा किटकनाशकांचा वापर होऊ

TRUE COPY

T.Z.A.S.P. MANDAL'S

Pragati College of Arts & Commerce

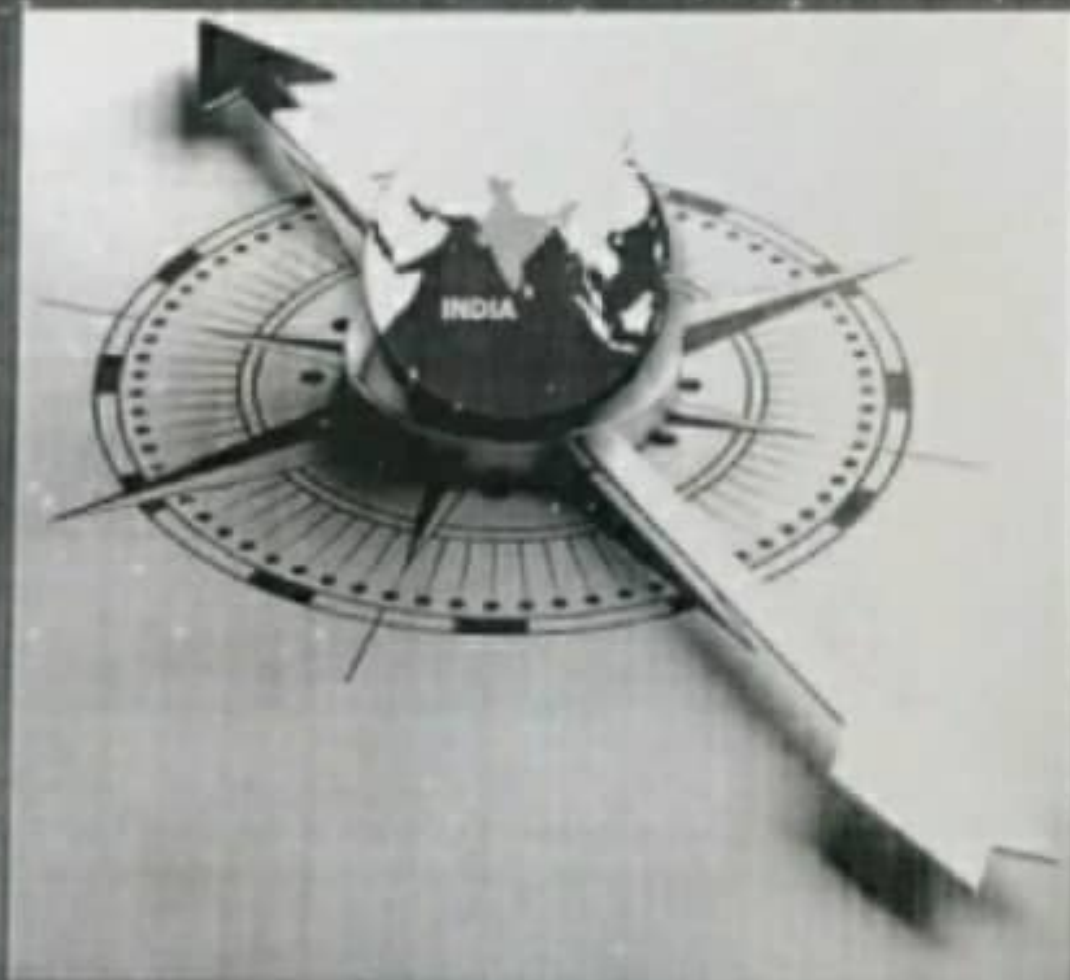
Dombivli (E.)

(Affiliated to University of Mumbai)

Department of Self Financing Programmes organized
One-Day Multidisciplinary International Conference on

INDIA : AN EMERGING GLOBAL LEADER IN 21ST CENTURY

on Saturday, 6th January, 2018

Chief Editor
Prof. Ms. Swati Pusalkar

CONTENTS

Sr.No.	Title & Name of the Author	Pg.No.
1	Global Image of India as a Medical Tourism Hub in the 21 st Century Ms. Manasi Kedari	1
2	Green Solutions for Hotels : An Approach towards Sustainable Laundry Services Sunedha Naik	6
3	An Analytical Study of The "Impact of e- tailing on Brick and Mortar Retailing and Role in Making India a Global Leader of 21 st Century" Mahesh M. Deshmukh & Nilima Singh	11
4	MODIFIED Government - A Magnetic Force for Transforming India into an Economically Balanced Nation Ms. Radhika Chanderalal Assija	17
5	Study of Indian Management & Ethos : An Inspiration to World by Successful Leadership Mrs. Surekha Rajendra Dhende	21
6	"MODIFIED" India: The Influence of "MODI Factor" Prof. Pooja Prasad Oak	28
7	Indian Ethos Management (IEM) Classes, for Vitthalwadi College Students, A Juggernaut and A Superb Trident Leading to Metanoic - 8th Dimension Paradigm Shift and Creating Transformational Leaders Prof. Joseph John Fernandes	33
8	Study of Weekly Bazaar and Its Impact on Consumers Special Reference to New-Mumbai Region Dr. D. B. Bhanagade & Mr. Ravindra S. Netawate	41
9	A Study on Sustainability in Talent Management Mrs. Devanjali Dutta	47
10	Trends in Human Resources Management Trupti Shelke & Anshita Harpeet Sidhu	53
11	"MODI-fied" India : The Influence of "MODI FACTOR" on India's Development into A Global Leader Ms. Jigna G.	56
12	Mobile Computing with Wireless LAN and Mobile Ad Hoc Network with Introduction & Challenges Prajakta Dilip Raut	61
13	A Study on the Influence of Social Networking Sites on Consumer Behavior Specially Young Generation with Reference to Ulhasnagar Dr. Vinod S. Chandwani & Ms. Preeti Mangtani	66
14	A Study of Consumer Behavior with Reference to Grofers (Online Grocery Delivery Service) : A Study based on Working Women Mr. Shailesh Sargade	72
15	Triangulation Approach Towards Inclusive Growth, Entrepreneurship and Gross National Happiness Prof. (Dr. Sushil Kumar Pareek & Prof. (Dr.) G. S. Tiwari	76

"Green Solutions for Hotels : An Approach towards Sustainable Laundry Services"

Sumedha Naik

Research Scholar

Adarsh College of Arts and Commerce,

Badlapur, Maharashtra, India

Abstract

Sustainability has become the buzzword for the Hotel Industry. Becoming environmentally responsible has turned out to be inevitable considering the scenario of climate change. Hotels are aiming at reducing their carbon footprints by using various strategies; use of green machines has held a significant place among the green solutions. Sustainable Laundering is a herculean task for the hotels following green path. This paper presents an approach towards the sustainable laundering for the hotel industry. This paper studies the various green solutions for energy efficient, water conserving laundry operations for hotel industry.

Key words: *Hotel Industry, Sustainability, Green Hotels, Green Machines, Green Solutions, Environmental Issues, Laundry Service, Service Quality*

1. Introduction

Tourism is a lucrative economic endeavor, making it an economically appealing industry for many countries. However, the payback of tourism is often accompanied by various harmful environmental impacts like air, noise and water pollution, degradation and depletion of natural resources, biodiversity loss, overbuilding, etc. Tourism and travel is vector of climate change, accounting for approximately 5% of global carbon dioxide emissions.¹ The hotel industry forms a huge part of the tourism industry. Hotel Industry and Tourism are complimentary to each other. Hotel business provides the accommodation facility, which is inevitable for the Tourism. Hotel Industry offers more than one product to its guests such as accommodation, foodservice and entertainment or leisure activities, etc.² In addition to the basic accommodation amenities, the guest can get sport facilities like swimming pool, indoor and outdoor games, water sports, adventure sports; sight-seeing like destination visits, nature trails, jungle safari, village walk, bird watching or star gazing and various other comfort services like spa on paid basis.³ Hotels do not have a significant negative impact on the environment individually, however, collectively they consume huge amount of resources. Hotels and other types of accommodation contribute 2% of the 5% global CO₂ emission by the tourism sector. The impact is mainly on water, energy and waste in case of hotel industry. Many large scale hotels have embraced the concept of sustainability considering the public demand for green solutions. Hotel service quality is vital prerequisite and determinant of competitiveness for establishing and sustaining satisfying relationships with customer. Service quality is defined as the difference between customers' expectations for service performance prior to the service encounter and their perceptions of the service received.⁴ The physical facility associated with the hotel services and their delivery is a significant factor of customer satisfaction. To satisfy the customers, hoteliers need to understand the expectations of the customers and accordingly provide their services and facilities. Though Laundry is one of the important functions in hotels, it is kept at the bottom of the priority list. After a long day of sightseeing or after attending a conference, when a guest returns to his room, he becomes happy to see the clean linen and fresh towel. Good laundry quality leaves a lasting impression in the minds of the guest. Hotel guests are educated and well versed with the threat of climate change and they want substantial strategies should be undertaken for sustainability to be employed by the hotels they want to stay in. Sustainable laundering is one of these changes which can make a greater impact on hotel operations and reduce the water pollution and use of energy.

2. Purpose of the study

This study aims at finding out green laundering solutions regarding useful for the hotel industry.

*"If You call yourself a leader, then you have to be decisive.
If you're decisive, then you have the chance to be leader.
These are two side to the same"*

- Prime Minister Mr. Narendra Modi.

India is the only country that has the potential to change the world in the 2020 India is mending its ways of doing business, removing bottlenecks and setting laws that are conducive for its growth. It is one of the best emerging economies and has both the political will and sound fundamentals to achieve growth. This conference discussing the main theme " India an emerging global leader in 21st century" would definitely help us to know the opportunities and challenges ahead India to become Global Leader.

Jagannathji Patil,
Chairman,
T. Z.A.S.P.Mandal's Dombivli (E)

Published by :

T.Z.A.S.P. MANDAL'S

PRAGATI COLLEGE OF ARTS & COMMERCE

(Permanently Affiliated to University of Mumbai)
D. N. C. Road, Dombivli (East),
Dist. Thane, Pin.: 421201. (Maharashtra) India.
Ph.No. : (0251) 2883110 / 2884688
E-mail : pragaticollege@gmail.com
Web-Site : www.pragaticollegedombivli.org

₹.1000/-

Abasaheb Marathe Arts & New Commerce, Science College,
Vikhare Gothane, Rajapur,
Dist: Ratnagiri (Maharashtra) India-416 702.
Phone: 02353-221002 / 221003
Fax: 02353-221003
E-mail: abasahebmarathecollege@gmail.com

NATIONAL SEMINAR 30th JANUARY, 2018

ISBN No. 978-81-927211-2-8

Rayat Shikshan Sanstha's
Abasaheb Marathe
Arts & New Commerce, Science College,
Vikhare-Gothane, Rajapur. Dist- Ratnagiri (Maharashtra) 416 702

Proceedings

National Seminar on -

Emerging Trends in Basic Sciences,
Social Movements and Modern Development &
Management of Fruit Processing Industry in India

30th January, 2018

Organized by
Abasaheb Marathe
Arts & New Commerce, Science College,
In Association with
Internal Quality Assurance Cell (IQAC)

Scanned by CamScanner

Scanned by CamScanner

INDEX

Sr. No.	Title of the Research Paper/ Article and Name of the Contributor/s	Page Nos.
1	Interdependence and Interconnectedness: Eco-Feminist Reading of Barbara Kingsolver's <i>The Bean Trees</i> Leena Javkar	1-5
2	Disillusionment in A. K. Armah's <i>The Beautiful Ones Are Not Yet Born</i> Santosh Chandrakant Rade	6-10
3	Study of Imagism with Special Reference to Ezra Pound's ' <i>In a Station of the Metro</i> ' Shri. Kangune Babasaheb Ramdas	11-13
4	Study of the Theme of Gender Discrimination in the Novel <i>THE DARK HOLDS NO TERRORS</i> - from the feministic perspective Dhananjay Shivaji Waghadare	14-16
5	Gender Discrimination in John Steinbeck's <i>The Grapes of Wrath</i> Mr. S.P. Khobare	17-20
6	The Beginning and Development of Dalit- Buddhist Movement in India Dinesh Sitaram Betkar	21-28
7	Role of Co-operative Societies in Economic & Social Development Prof (Dr.) Vishwas B. Chavan	29-34
8	Information Consolidation & Repackaging Prof. Mohan Dattatray Mahadik	35-39
9	SPATIAL PATTERN OF POPULATION CONCENTRATION INDEX IN KOLHAPUR DISTRICT OF MAHARASHTRA STATE Dr. N.K. Basode & Prof. S.N. Salokhe	40-44
10	Sustainable tourism Development in the Ratnagiri District of Konkan Region in Maharashtra Shri. Gujar S.P.	45-51
11	कर्मवीर भाऊराव पाटील आणि सामाजिक सुधारणा डॉ. तानाजी ज्ञानदेव पाटील	52-56
12	संत चळवळ आणि साहित्य डॉ. वसंत सीताराम शेकडे	57-61
13	संत साहित्य चळवळीतील स्त्रीयांचे योगदान प्रा. डॉ. बाबासाहेब पिरगोंडा नाईक	62-66

Gender Discrimination in John Steinbeck's *The Grapes of Wrath*

Mr. S.P. Khobare

Assistant Professor of English
S.K.P.S. Mahavidyalaya, Malvan
Dist. Sindhudurg

ABSTRACT

The present paper aims to identify the gender problem experienced by Ma Joad i.e. Gender discrimination. Related to gender discrimination, there are two forms of gender discrimination: being prohibited to help her husband in leading family and being prohibited to share her opinion in family discussion. There are five efforts done by the main character to face gender discrimination; taking an opportunity from Pa's inability to lead the family, re-considering her husband's decisions, actively participating in public sphere, having logical reasons in her orders and decisions, and having bravery to challenge men. It depicts Ma's efforts to gain equal roles in her family. There is an interesting aspect in Ma's efforts. She, who lives in a small town and has limited education, is brave to fight against values in her society. In 1930s, her efforts to gain equal roles are not commonly done by Oklahomans women, so that it is an extraordinary women's movement.

Keywords: Feminism, gender discrimination, women's efforts

Full Paper:

Gender Discrimination in John Steinbeck's *The Grapes of Wrath*

The Grapes of Wrath, published in 1939, is a depiction of farmers' exodus from Oklahoma to California. This exodus causes the change of social values, including a change in women's opportunity to participate in the family and public roles. In this context, the change can be seen in the main female character in *The Grapes of Wrath*, Ma Joad. The role of family leader, which is held by Pa Joad as her husband, has to be shared with Ma Joad. She is not satisfied with her husband's leadership due to the family gets more worse from being unemployed. However, her demand to participate in the family is regarded as a violation of social rules for Oklahoman.

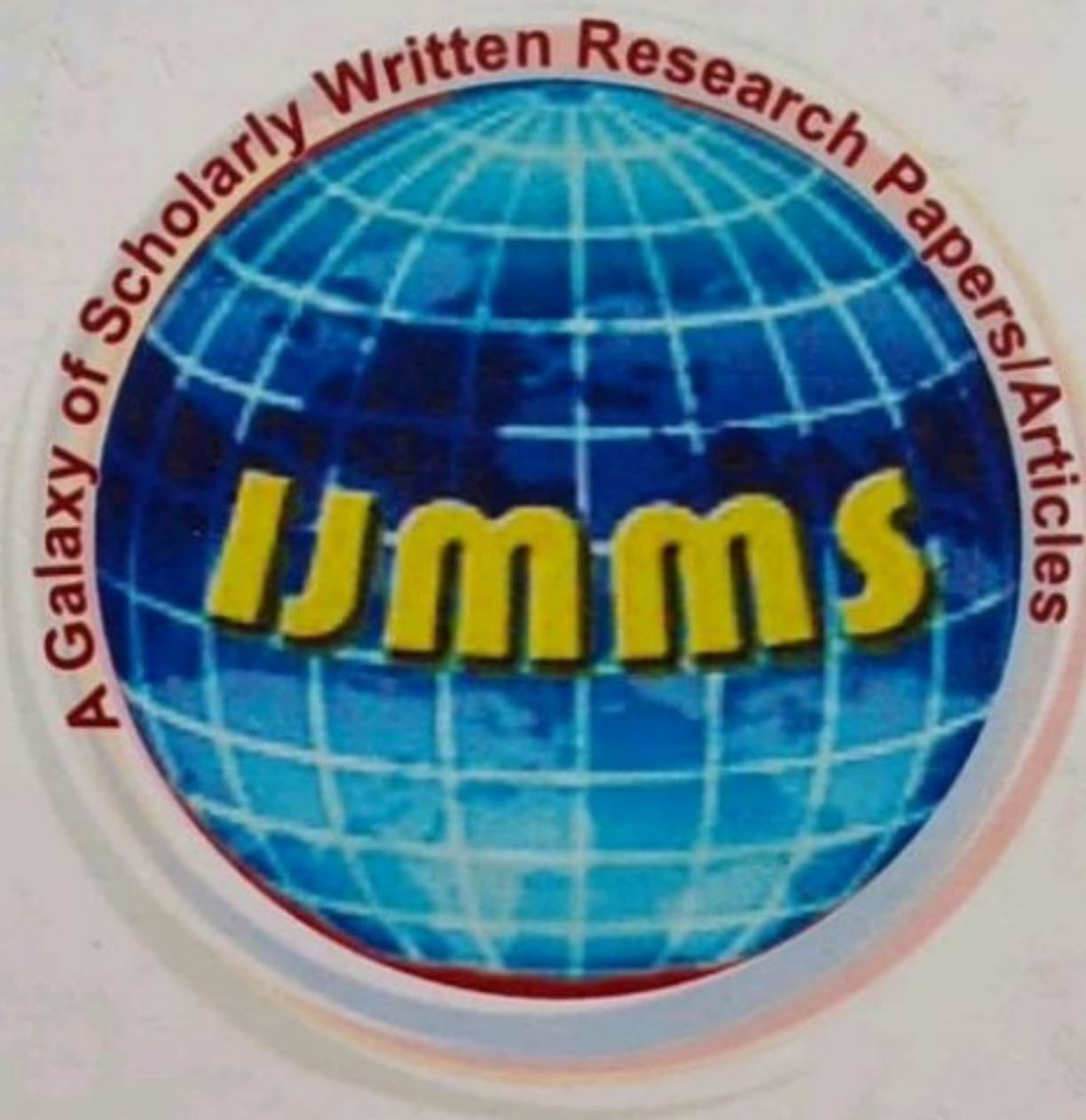
The Grapes of Wrath also depicts Ma's efforts to gain equal roles in her family. There is an interesting aspect in Ma's efforts. She, who lives in a small town and has limited education, is brave to fight against values in her society. In 1930s, her efforts to gain equal roles are not commonly done by Oklahomans women, so that it is an extraordinary women's movement. For years, the struggle toward equal roles only happens in the big towns in the United States, such as New York or California, and the struggle is also conducted by educated women. Feminism is a tool to criticize literary works. From feminism, the literary work can be

**INTERNATIONAL JOURNAL OF
MULTIFACETED & MULTILINGUAL STUDIES**
UGC Approved Research Journal (Sr. 47674)

Volume V
Issue I

ISSN : 2394-207X (Print)
IMPACT FACTOR : 4.205

January 2018

Chief Editor
Dr. V. H. Mane

Executive Editor
Prof. M. P. Shaikh

www.ijmms.in

Email : ijmms14@gmail.com

VOLUME-V, ISSUE-I

ISSN (Print): 2394-207X
IMPACT FACTOR: 4.205

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIFACETED AND MULTILINGUAL STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIFACETED AND MULTILINGUAL
STUDIES

UGC Approved Research Journal (Sr. 47674)

Editors: Dr. V. H. Mane, Prof. M. P. Shaikh

Language: Multilingual

Published by

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIFACETED AND MULTILINGUAL
STUDIES

Sneh Apartment,
Flat No. 001, Samarth Nagar, New Sangvi,
Pune- 411027

Copyrights: Editors 2014

All rights reserved

ISSN: 2394-207X (Print)
IMPACT FACTOR: 4.205

VOLUME-V, ISSUE-I

January -2018

Scanned with CamScanner

Scanned by CamScanner

Scanned by CamScanner

Scanned with CamScanner

37	Changing Role of Librarians in digital Era	¹ Prof. Mohan B. Nikumbh ² Prof. Ashwin Amrutkar	174-175
38	E-Resources, Web Resources, Internet, Online Reading, E-Publishing	¹ Priyanka R. Malve ² Bharat B. Jejurkar	176-179
39	Vision and the Changing Roles of the Library in the E-Learning Environment: Challenges and Issues	¹ Babasaheb Shingade ² Aniket Patil ³ Dnyaneshwar Pawar	180-182
40	The Changing Role of Libraries and Librarians in The Digital Era	Sandip Pandurang Baste	183-186
41	Innovative Library Services in Modern Era	Machhindra Suryakant Bangar	187-191
42	Development of Reading Culture in Modern Era	P.B. Gaikwad	192-194
43	Application of Information Communication Technology in Libraries: An Overview	Prof. Memane Sanjay	195-197
44	Changing role of Libraries and Librarians in digital era	¹ Kishori M. Maratkar ² Rushikesh P. Mhetre	198-200
45	Challenges for Academic Libraries in Digital Era	Nitesh Devu Naik	201-203
46	Ethics for Library Professionals and Users in the Digital Environment	Prof. Guldagad Kiran Dhondiram	204-207
47	Social Science and Humanities OA E-Resources on Internet	¹ A.S. Rite ² R. J. Dhumal	208-214
48	The Role of Library & ICT to Promote Reading Habit among Students in Modern Era	Sanju Pandurang Jadhav	215-219
49	Use and Usage of E-Resources at Central Library: Experience and User Expectations	¹ Keshav R. Dhuri ² Samir R. Fatte	220-224
50	Professional College Library Services in Co-relation with Collection Development	¹ Mane Pravin Raosaheb ² G. D. Adhe	225-229
51	Reading Habits in Digital Era: A Review	S.B. Patil	230-232
52	Web Based Library and Information Services	Mahesh Maruti Kamble	233-236
53	Library services and facilities through ICT	Sangramsinh S. Pawar	237-240
54	Online Information Resources of INFLIBNET centre supports Information Literacy Skill: an Overview	Prof. Milin B. Bhongle	241-244
55	Web Based Library Services	Prof. Sangita Gangaram Utekar	245-250

Library services and facilities through ICT

Sangramsinh S. Pawar

Librarian, S.K.P. Sindhudurg Mahavidyalay, Malvan

Abstract:

Information and Communication Technology (ICT) has transformed library services globally. Most current information are recorded in electronic format, ICT has also contributed immensely to the performance of librarians in the discharge of their duties such as in cataloguing, reference services, circulation management, serials control etc. Effectiveness of a library service is now largely depends upon the informant and Communication Technology (ICT).

Keywords: ICT, Library Services, Impact of ICT.

1.Introduction: An information and communication technology in recent years has resulted in significant changes in the way the world operates and communicates. This is an impact on educational needs in terms of the content and the delivery of educational services. The libraries and information centers have been using ICT based resources to satisfy the diverse information needs of the user. The application of ICT in the field of library and information science has entirely change the image of library profession and the conventional libraries have shifted to information centers, electronic libraries, Hybrid libraries, virtual libraries and digital libraries etc.

2.Information communication technology: Information and communication technology or ICT is often used as an extended synonym for information technology (IT). But is a more specific form that stresses the role of unified communications and the integration of telecommunication, computers as well as necessary software middle ware, storage and audio- visual systems which enable users to access, store transmit and manipulate information.

3.Impact of information technology on library: The IT has wide ranging impact on library and information work. Information activities have undergone rapid transformations from conventions methods, consequent upon introduction of new technologies. This summarized with the help of table.

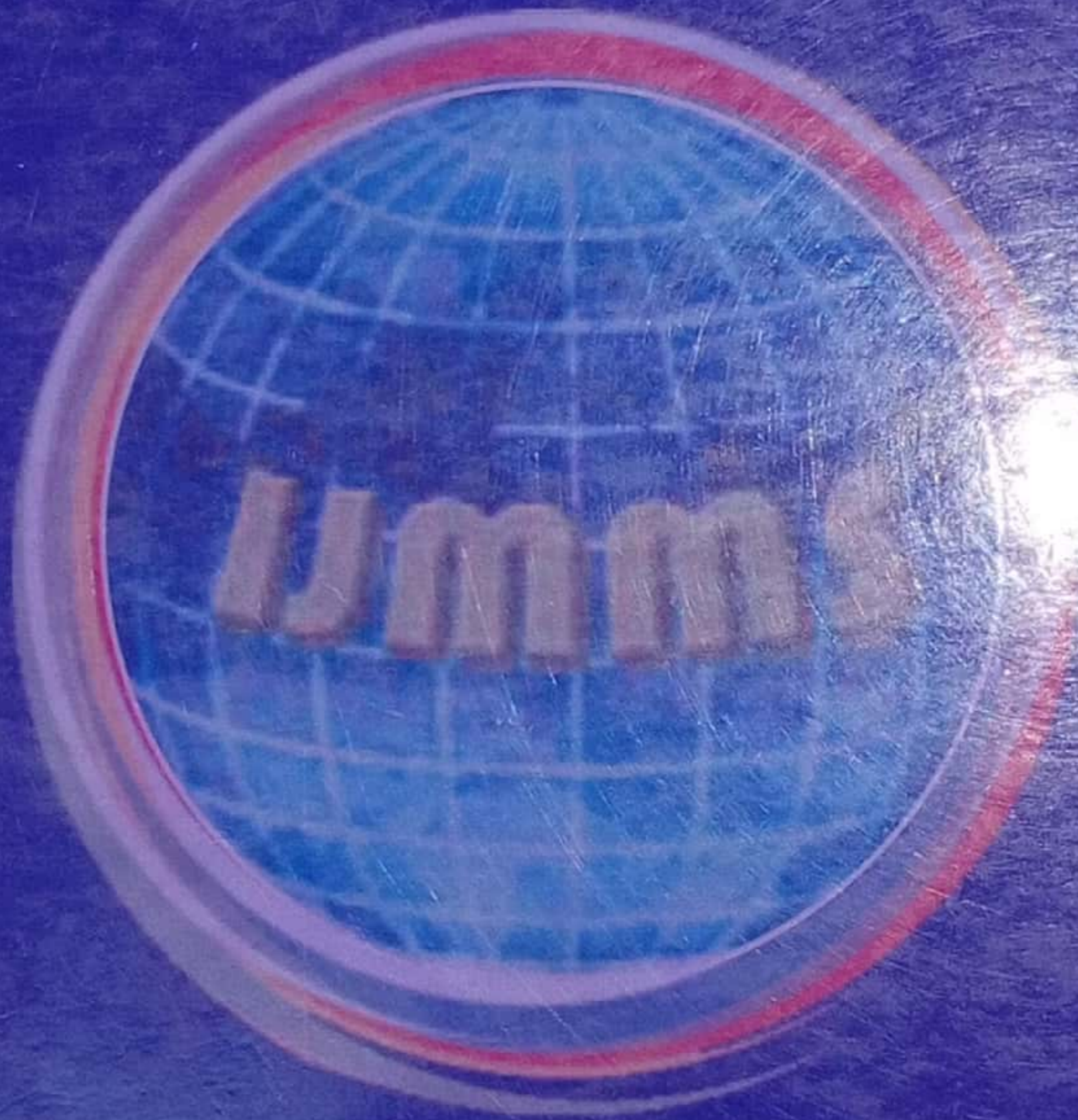
Sr.No	Information Activity	Conventional Method	New Technology
1.	Generate, Originate	Writing, Typing	Word processing, Text editing, Character Recognition
2.	Preserve, Store	Manuscript, paper- Print Media	Electronic Publishing, Magnetic Storage, Videotext, Tele-text. Computer disk, ROM
3.	Process	Classification, Cataloguing, Indexing	Electronic data processing, Artificial intelligence/ Expert systems.
4.	Retrieval	Catalogues, Indexes	Database management system, Information retrieval off-line, on-line.
5.	Disseminate/Communicate	Lists, Bibliographies, Abstracts, Hard Copies	Electronic mail, Electronic document delivery, Computer conferencing Telefacsimile, View data
6.	Destroy	Physical weeding	Magnetic erasers, Optical erasers, re-use the medium.

1. Library services and facilities through ICT

1) **Library Management software's:** Libraries utilize software's designed to manage different library routine and processes. Most of these software's are integrated and have modules for

ISSN: 2394-207X (Print)
IMPACT FACTOR : 4.205

**INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIFACETED
AND MULTILINGUAL STUDIES**

- Published by -
**INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIFACETED AND
MULTILINGUAL STUDIES**

Sneh Appartment, Flat No. 001,
Samarth Nagar, New Sangvi, Pune- 411027.
Mobile No. 919766076143/919766751104,
Email: ijmms14@gmail.com
Website: www.ijmms.in

प्रा. डॉ. हेमंत मं. पेडणेकर
डॉ. शिवराम ठाकूर
डॉ. राजाराम पाटील
डॉ. अनिता आवटी
डॉ. आर. पुन. काटकर
डॉ. दिपक नारखेडे
डॉ. बाळासाहेब रहाणे
डॉ. प्रकाश हजारे

भूगोल

(भूरूपशास्त्र व मानवी भूगोल)

प्रथम वर्ष कला (सत्र १ व सत्र २)

SHETH
PUBLISHERS PVT. LTD.

भूगोल (भूरुपशास्त्र व मानवी भूगोल)

प्रथम वर्ष कला

(सत्र १ व सत्र २)

प्राचार्य डॉ. हेमंत मं. पेडणेकर

भूगोल विभाग प्रमुख

कला, वाणिज्य व शास्त्र महाविद्यालय,

ऑटे, ता. विक्रमगड, जि. पालघर

डॉ. राजाराम पाटील

भूगोल विभाग प्रमुख,

कला आणि वाणिज्य महाविद्यालय,
फोंडाघाट, ता. कणकवली, जि. सिंधुदुर्ग

डॉ. आर.एन.काटकर

श्री. स. का. पाटील महाविद्यालय

ता. मालवण,

जि. सिंधुदुर्ग

डॉ. बाळासाहेब रहाणे

भूगोल विभाग प्रमुख

सोनोपंत दांडेकर महाविद्यालय

पालघर.

डॉ. शिवराम ठाकूर

भूगोल विभाग प्रमुख,

श्री. पंचम खेमराज महाविद्यालय

ता. सावंतवाडी, जि. सिंधुदुर्ग

डॉ. अनिता आवटी

भूगोल विभाग प्रमुख

आय.सी.एस्. महाविद्यालय,

ता. खेड, जिल्हा रत्नागिरी.

डॉ. दिपक नारखेडे

भूगोल विभाग प्रमुख

चांगू काना ठाकूर महाविद्यालय

नवीन पनवेल

डॉ. प्रकाश हजारे

भूगोल विभाग प्रमुख

कर्मवीर भाऊराव पाटील महाविद्यालय

वाशी, नवी मुंबई.

When you care enough to be better than the best

SHETH
PUBLISHERS PVT. LTD.

MUMBAI

PUNE ☆ GOA ☆ NAGPUR ☆ KOLHAPUR
VADODARA ☆ BHAVNAGAR ☆ AHMEDABAD

L.F.Y.B.A. -Prakrutik Bhugol (Sem.-I& II) M

Sheth Publishers Private Limited

Our Foot Prints

- Regd. Office & Show Room** : Unit No. 4, Ground Floor, Lalwani Industrial Estate, 14, G.D. Ambekar Marg, Wadala, Mumbai - 400 031.
☎ (022) 6662 4553 / 6662 4554 FAX : 6662 4556
Email : support@shethpublishers.com
- Goa** : 'PALLAV-KUNJ', Borda, Margao, Goa, ☎ (0832) 2733436
- Pune** : 302, Mahalaxmi Chambers, 3rd Floor, Appa Balwant Chowk, 23, Budhwar Peth, Pune-411 002 ☎ (020) 24450773
- Nagpur** : Shreeniwas Apt., Mukundraj Lane, Opp. Dharampeth Mahila Bank, Walker Road, Mahal, Nagpur - 440 002.
☎ (0712) 2737052
- Vadodara** : Joshi Brother's Krishna Krupa Miradatar's Tekro, Navabazar, Vadodara - 390001 (Gujarat). ☎ 0265-2418911 / 2411287
- Bhavnagar** : Shah & Co. High Court Road, Bhavnagar (Gujarat). ☎ (0278) 2516679

Price : ₹ 140/- only

ISBN - 978-93-5149-869-8

© Authors

First Edition : October, 2017

The book is strictly written according to the new syllabus available at the time of printing.

Every possible effort has been made to avoid errors and omissions in this publication by the Authors and the Publishers. In spite of this effort, some typographical errors might have crept in. Any mistake, error or discrepancy noted may be brought to our notice which shall be taken care of in the forthcoming edition. It is hereby notified that neither the Author nor the Publishers or seller will be liable for any damage or loss to anyone, in any manner, there from. It is suggested that to avoid any doubt the reader should cross-check all the facts, law and contents of the publication with original Government publication or notifications wherever applicable.

The text of this publication, or any part thereof, may not be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, storage in an information retrieval system, or reproduced on any disc, tape, perforated media or other information storage device, etc., otherwise, without the prior written permission of the publisher and author. No key to this book can be prepared without the prior written permission of the Publishers. Any violation will invite prosecution legal action under the Indian Copyright Act.

This book is sold subject to the condition that it shall not by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out or circulated.

For binding mistakes, misprints or for missing pages, etc., the publishers' liability is limited to replacement within one month of purchase by similar edition. All expenses in this connection are to be borne by the purchaser.

All disputes are subject to jurisdiction of courts, tribunals and forums at Mumbai only.

Published & Printed by : Sheth Publishers Private Ltd., Unit No. 4, Ground Floor, Lalwani Industrial Estate, 14, G.D. Ambekar Marg, Wadala, Mumbai - 400 031.
☎ 6662 4553 / 6662 4554 FAX : 6662 4556.

Our Outstanding Publications for **F.Y. B.A.**

MICROECONOMICS

Deshmukh, Vibhute

SOCIOLOGY (FOUNDATION OF SOCIOLOGY)

Agrawal

INDIAN POLITICAL SYSTEM

Bhagwat, Verma, Kelkar

F.C. - I

Basantani

F.C. - I

Shinde, Bhagwat, Nimbalkar, Chakne

COMMUNICATION SKILLS IN ENGLISH

Doctor, Doctor, Hussaini

PHYSICAL GEOGRAPHY (Sem. - I & II)

Pednekar, Shinde, Thakur, Patil, Unni, Datta, Chavan

HISTORY OF MODERN INDIA

Sayanekar

MORAL PHILOSOPHY

Shankar, Pai

प्राकृतिक भूगोल

ठाकूर, पाटील, पेडणेकर, बुटाला, आवटी, नारखेडे, हजारे

भारतीय राजकीय व्यवस्था

भागवत, कापरे, बुवा, वाघ, भोसले, भोसले

पायाभूत अभ्यास - 9

लिमण, वाघमारे

सूक्ष्मलक्षी अर्थशास्त्र

देशमुख, विभूते

आधुनिक भारताचा इतिहास

भामरे

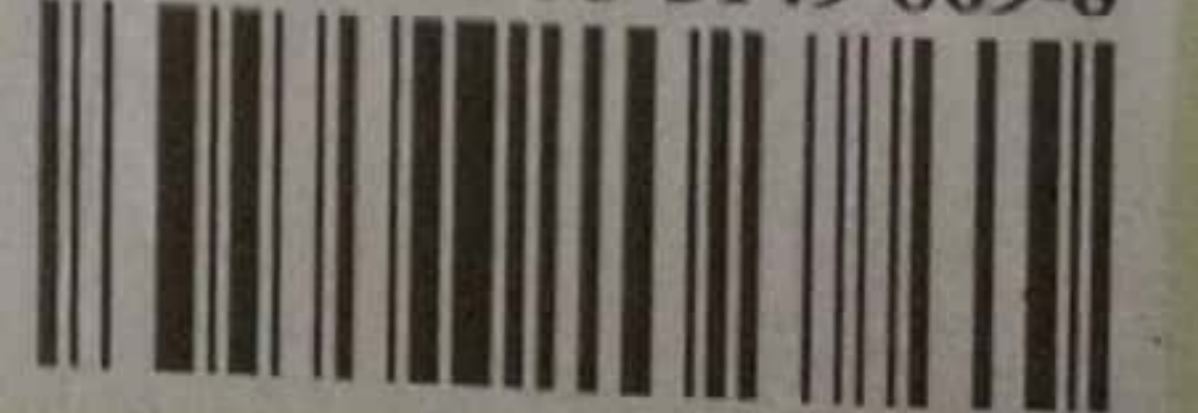
अनिवार्य (Compulsory) मराठी

देवरे

SP
SHETH[®]
PUBLISHERS PVT. LTD.

Unit No.4, Ground Floor, Lalwani Industrial Estate, 14, G.D. Ambekar Marg, Wadala, Mumbai-400 031
Tel.: (022) 6662 4553, 6662 4554. Fax: 6662 4556. e-mail: support@shethpublishers.com

ISBN - 978-93-5149-869-8

Price - ₹ 140.00

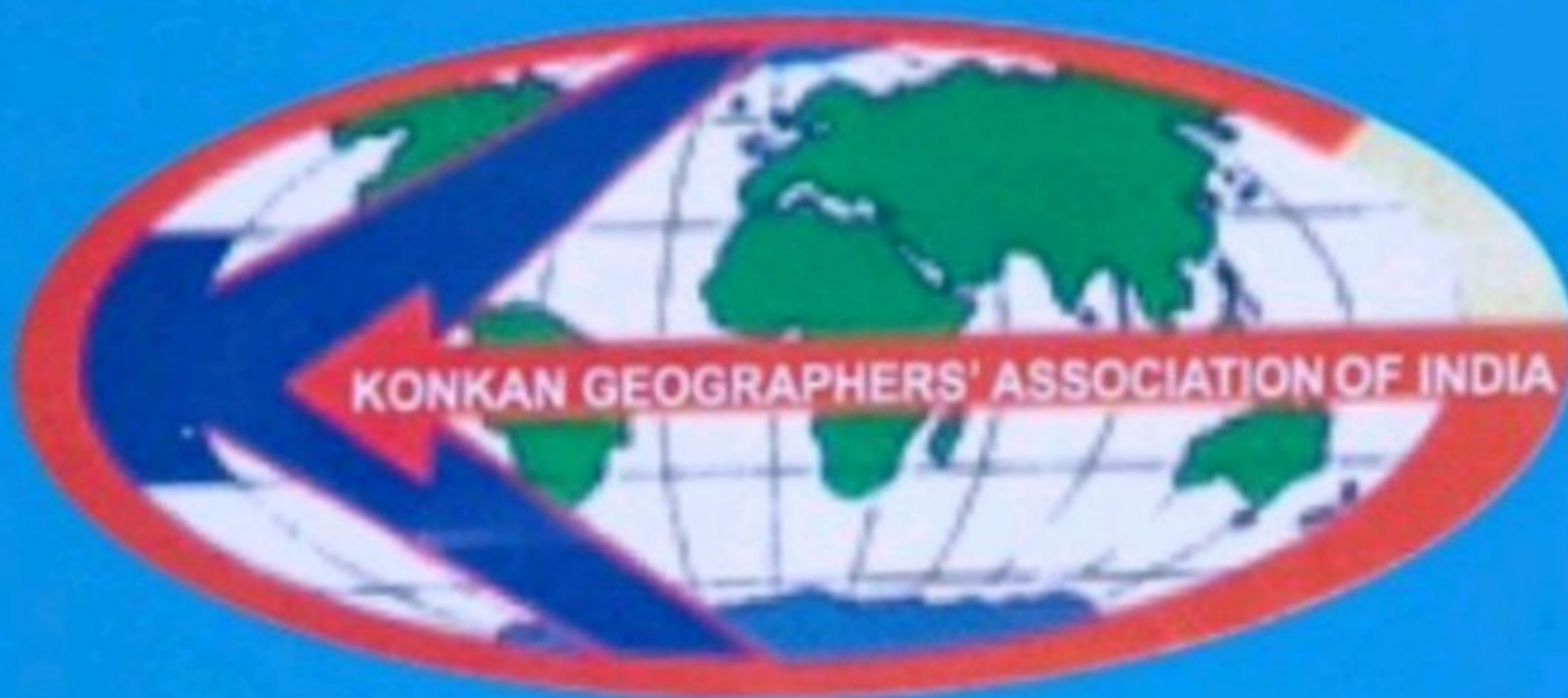
Interdisciplinary Journal
Registration No. 3341/2010

Vol. No. 18 Oct.-Nov. 2017
ISSN 2277-4858

THE KONKAN GEOGRAPHER

*Interdisciplinary Peer Reviewed
National Level Research Journal™*

Half-Yearly

Chief Editor
Dr. R. B. Patil

KONKAN GEOGRAPHERS ASSOCIATION OF INDIA
SINDHUDURG - MAHARASHTRA - 416602

Editorial Note

Academic development of any subject is related to the involvement of students, teachers & research scholars in active research. Development of science and technology has drastically changed human life & modified environment. Lot of secondary data is available in various fields, which can be utilized for fruitful research.

Konkan Geographers' Association is happy to bring out our 13th volume of research journal, which include research papers related to Population Geography, Agricultural Geography, Environment, and Use of GIS. We have taken extreme care to avoid mistakes but it may have inadvertently crept it. Hence it is suggested that the reader should cross check the data, facts, information given in the research papers with the authentic sources of data.

Earth can fulfill the need of everyone but not the greed of any one.

Neither the Konkan Geographers' Association nor the authors are responsible for any damage, or loss of any kind, in any manner there from.

We are thankful to Dr. Debjani Mitra (Darjeeling), Dr. Minutha (Mysore), Dr. U. Y. Samant (Malvan), Prof. Manjunath (Belgavi)

We also thank all the research scholars for their contribution in this volume.
"Success comes to those who dare and act."

Dr. R. B. Patil
Chief Editor

Peer Review Committee

Dr. Rajaram Patil Head Dept. of Geography A & C College Phondaghat, Dist Sindhudurg (MS) 09421148078	
Dr. Shivram Thakur Head Dept. of Geography S.P.K.Mahavidyalaya Sawantwadi Dist Sindhudurg (MS)-09423301931	Dr. Niladri Dash Dept. of Geography M.S.University, Baroda, Gujarat 09427837149
Dr. Hemant Pednekar Principal & Head Dept. of Geography Principal A & C College Vikramgad Dist: Palghar 08329773956	Dr. Nandkumar Sawant Principal & Head Dept. of Geography Chogule College, Madgaon, Goa 09850456575
Dr. Moushumi Datta Dept. of Geography N. K. College, Malad (W) Dist: Thane (MS) 09833060056	Dr. Debjani Roy Dept. of Geography Nirmala College, Ranchi, Zharkhand 09973726140
Dr. Arjun Nanaware Head Dept. of Geography Cha. Shivaji College, Barshi Dist: Solapur (MS)	Dr. Abhay Patil Dept. of Geography, R.P. D. College, Belgaum (KK) 08217258471

**Impact Factor under process

THE KONKAN GEOGRAPHER

Interdisciplinary National Level Research Journal of the
KONKAN GEOGRAPHERS ASSOCIATION OF INDIA

INDEX

Sr. No.	Name of the Research Paper	Author	Page No.
1.	Industrial Disaster : A Case Study of Bhopal Gas Leak Disaster	Neeru Sharma	1-2
2.	Food Status in Drought Prone Areas of Rajasthan : A Study based on Agro-Climatic Regions	Dr. Vinod Kumar Somvir Bhorla	3-8
3.	Stone Tools, Technology in Ancient India	Parveen Kumar	9-12
4.	Impact Assessment Study of Rural Road Connectivity Under PMGSY - A Case Study	Ravin Kumar, Suman Bajiya	13-18
5.	Declining Sex Ratio in Haryana	Dr. Urmila Sabharwal	19-21
6.	An Analysis of Growth Rate and Sex Ratio of Haryana, 2001-2011	Priyanka, Poonam Rani, Sachin	22-25
7.	Land Use/Land Cover Change in the Buffer Zone of Nimbahera Cement Industries Region, Chittorgarh, Rajasthan	Satyapal Jiterwal	26-29
8.	Need and Perspectives of Sustainable Development in Indian Scenario	Rahul Choudhary	30-33
9.	Employment Pattern in Rural Haryana : An Analysis	Mrs. Mamta Nandal Mrs. Kavita Vpo Rukhi	34-37
10.	Recent Trend, Pattern and Characteristics of Crime against Women in India : 2004-14	Naveen Kumar Dr. Naresh Malik Subhi Gaur	38-42
11.	Sustainable Urban Waste Management in India	Dr. Anil Kumar	43-47
12.	Crop Diversification Pattern in Haryana	Neelam Garg and Savita	48-51
13.	Environment and Landuse of Rasikbeel Complex	Subhashis Biswas	52-57
14.	Water Table Fluctuation in Rewari District, Haryana : A Geographical Analysis	Vinay Kumar, Pardeep Kumar	58-62
15.	Evolution of Party System in India and Alliance Performance in Parliamentary Election, 2009	Sunil	63-66
16.	Water Insufficiency and Its Management: A Challenge for India	Neetu Singh	67-70
17.	Identification of Backwardness in Mewat: A Study Based on Socio- Economic Aspects of Development	Shiv Kumar, Babita	71-77
18.	Climate Change Strategies and Development	Dr. Sushma Redhu	78-80
19.	The Need of Hour: Balance Between Development and Environment	Sanjeev Kumar Chaudhary	81-85
20.	Farmers Suicide in India: Causes and Remedies	Sajjan Kumar	86-91
21.	Development and Environment	Poonam	92-94
22.	Sustainable Development: Need of the hour	Dr. Manisha	95-96
23.	Irrigation Expansion and Change in Cropping Pattern in Panipat District	Partibha and Satesh Kalkal	97-104
24.	Regional Disparity in Availability of Electricity in India	Praveen Kumar	105-110
25.	Depleting Natural Resources-A Threat To Sustainability	Dr. Pardeep Malik & Dr. Anju	111-112
26.	Urban Sprawl: A Critique For Sustainable Development of National Capital Region (NCR Delhi)	Anil Malik	113-116

27.	Environmental Laws in Reference to Environmental Problems and Sustainable Development: Issues and Challenges	Abhishek Sanwaria	117-120
28.	Geo-Politics and India	Deepika	121-123
29.	Trend of Tourist's Arrival in HTDC Complexes of Haryana	Dr. Jagbir	124-129
30.	Population Growth Transforming Rural Settlements of Delhi into Urbanized Villages. Main Factor Behind Fire Hazard Risk	Anil Malik	130-135
31.	Sustainable Development in India: Perspectives	Dr. Reetu Chaudhary	136-137
32.	Measuring Sustainability Literacy in Higher Educational Institutions	Ms. Vandana	139-141
33.	Impact of Social Environment on Child Sex Ratio in Haryana ; A Geographical Study	Dr. Vineet Bala	142-143
34.	A Study of Child Health in India	Archana Doifode Rajendra Doifode	144-149
35.	Crop Monitoring and Assessment using Multi-Sensor Satellite Data: A Case study of Hoshangabad District, Madhya Pradesh	Archana & Kuldeep Malik	150-156
36.	Haryana becomes the most favored destination for FDI: Specially after New Industrial Policy – 2005	Kartik Arora Rajesh Kundu	157-161
37.	Dimensions of Women Empowerment in India	Rajendra Doifode Archana Doifode	162-167
38.	An Analytical Note on Caste Function in Dehra Valley: A Case Study of Kiar-Kuli Village	Kuldeep Malik, Devinder Hooda	168-171
39.	An Empirical Study of Selected Macroeconomic Variables on Indian Stock Market	Meenu Piplani, Dr. Rajesh Kundu,	172-179
40.	Fluoride Content in Ground Water and Population Clinical Status: A Case Study of Tehsil Meham	Dr. Phool Kumar Malik	180-186
41.	Water Table Fluctuation in Rewari District, Haryana : A Geographical Analysis	Vinay Kumar, Dr. Pardeep Kumar,	187-192
42.	Issues of Water Supply in Urban Society of Shekhawati Region of Rajasthan	Vishwamitri Shekhawat, Dr. Ashok Kumar Gupta	193-197
43.	हुन्मुनु जिले में मनरेगारु एक आकलन : २०१३-१४ से २०१७-१८	वन्दना कुमारी	198-204
44.	झज्जर जिले में वर्षा जल प्रवृत्तिकर मूल्यांकन एक भौगोलिक अध्ययन	डॉ. मुकेशकुमार	205-211
45.	भारत में अधिक आबादी याजनसंख्या के कारणप्रभाव, समाधान	मीरसिंह	212-214
46.	मृदा प्रदूषण : एक विकराल समस्या व समाधान	सीता भीणा	215-219
47.	चलवासी चरवाहोंकी सामाजिक व आर्थिक स्थिति	डॉ. विकास नैन	220-221
48.	भूमि उपयोग प्रारूपमें परिवर्तन का भौगोलिक विश्लेषण-हनुमानगढ़ जिले के विशेष सन्दर्भ में	डॉ. विकास भेड़ा अश्विनी शर्मा	222-227
49.	सैन्धव संस्कृति में परिवहन	Savita Devi	228-230
50.	शाश्वत विकास व भारतीय लोकसंख्या	प्रा. डॉ. आर. एन. काटकर प्रा. डॉ. एम. आर. खोत	231-235
51.	An Analysis of Climate Change in Haryana on Agricultural Productivity	Naveen Kumar	236-240

शाश्वत विकास व भारतीय लोकसंख्या

प्रा. डॉ. आर. एन. काटकर, भुवनेश्वर विभाग प्रमुख, स. का. पाटील सिंधुदुर्ग महाविद्यालय, मालवण

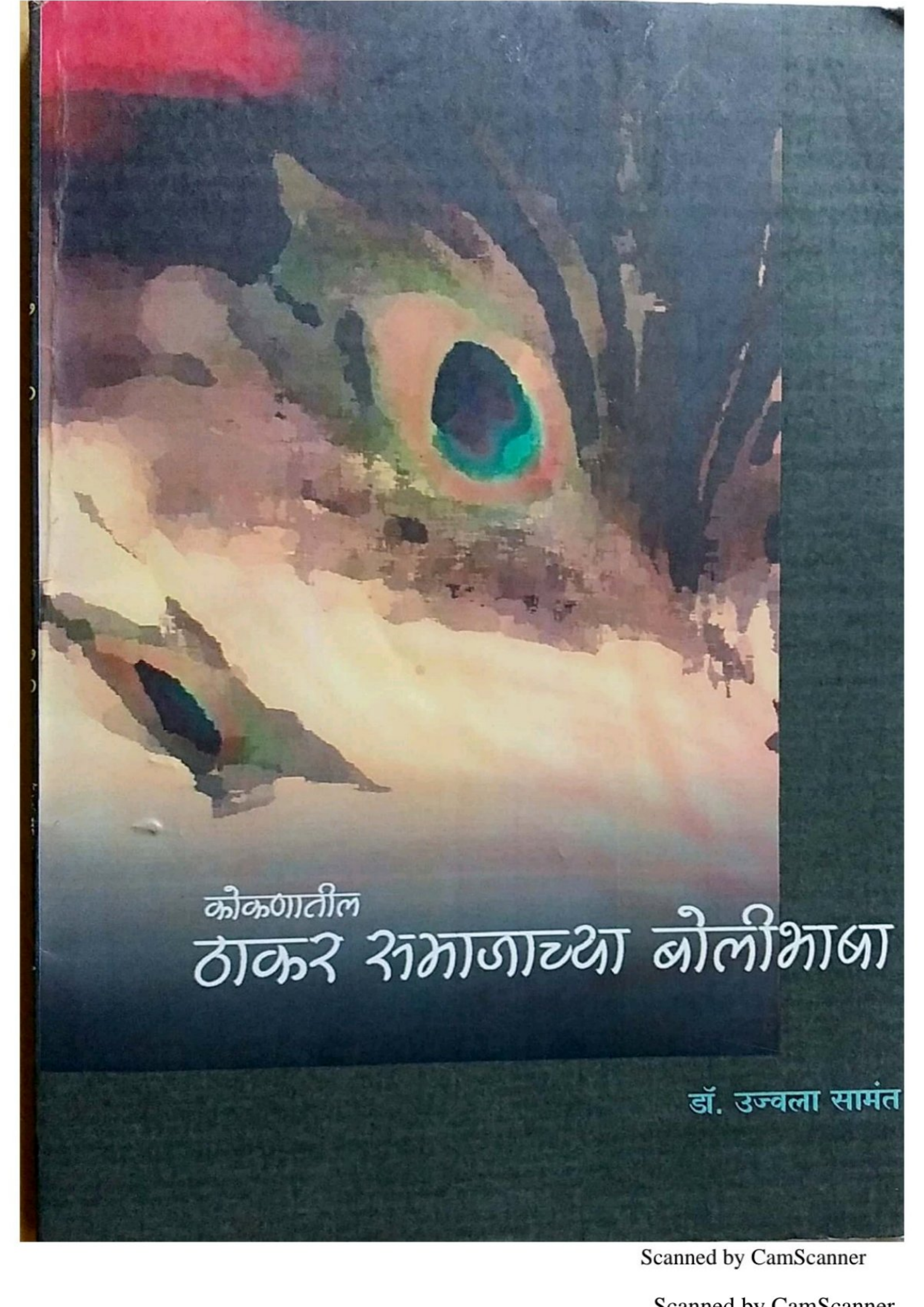
प्रा. डॉ. एम. आर. खोत, अर्थशास्त्र विभाग, स. का. पाटील सिंधुदुर्ग महाविद्यालय, मालवण

भारतीय अर्थव्यवस्थेच्या प्रत्येक अंगाशी भारताच्या लोकसंख्येचा अगदी जवळचा संबंध आहे. भारतीय शेती उदयोगाचे व्यापार, वाहतूक, राहणीमान, रोजगार, किंमत पातळी, दरदोई उत्पन्न अशा विविधरी गोष्टी आपल्या लोकसंख्येशी निगडीत आहे. भारताची अफाट वाढलेली लोकसंख्या ही भारतातील तज्ञांची व योजनाकारांची फार मोठी डोके दुखी झालेली आहे. भारतामध्येही आजही अनेक आर्थिक व सामाजिक समस्या मोठ्या प्रमाणात दिसून येतात. यामध्ये वाढते दारिद्र्य, बेकारी, आर्थिक विषमता, बालमजुरी, कुपोषण, दहशतवाद आणि सर्वांत महत्वाचे म्हणजे वाढती लोकसंख्या. वाढत जाणारी लोकसंख्येमुळे अनेक समस्या निर्माण होत आहेत. कोणत्याही देशात वाढती लोकसंख्या ही आर्थिक विकासाचा अडचन असते. त्यामुळे विकसित देशांमध्ये लोकसंख्या नियंत्रणासाठी कठोर पावले उचलली जात आहेत. विशिष्ट पातळीपर्यंत वाढणारी लोकसंख्या कोणत्याही देशाच्या आर्थिक विकासाचा प्रोत्साहन देणारी असते. प्रा. हॅन्सन यांच्या मते लोकसंख्या ही आर्थिक विकासाची पूर्वअट आहे. मर्यादित लोकसंख्या ही आर्थिक विकासासाठी आवश्यक असते. विकसित देशात लोकसंख्या मर्यादित असल्यामुळे त्या देशात दारिद्र्य, बेरोजगारी व आर्थिक विषमता यासारख्या समस्या अधिक नाहीत. परंतु भारतासारख्या देशात या समस्या प्रकर्षाने जाणवू लागल्या आहेत.

जागतिक क्षेत्रफळापैकी फक्त २.४ टक्के भूमी भारताच्या वाटयला आहे. मात्र या भूमीवर जागतिक लोकसंख्येच्या १७.५ टक्के रहत आहेत. अर्थात कमी भूमीवर अधिक लोकसंख्या रहत आहेत. जगात लोकसंख्येचा सातवा हिस्सा भारताचा आहे. २०११ च्या जनगणनेनुसार चीन नंतर भारताचा दुसरा क्रमांक लागतो. **भारतातील लोकसंख्या वाढ :** भारतात अधिकृतरित्या १८८१ पासून जनगणना करण्यास सुरुवात झाली आहे तेव्हापासून ते आजपर्यंत प्रत्येक १० वर्षांनी जनगणना केली जाते. भारतीय लोकसंख्या वृद्धीदराचे चार कालखंडात रूपांतर केले जाते. ते खालीलप्रमाणे. **लोकसंख्या वाढीचे कोष्टक ; तक्ता क्र. १**

सन	लोकसंख्या	लोकवाढीचा दर
१८९१	२३.५९	
१९०१	२३.८४	०.१
१९११	२५.२०	५.७
१९२१	२५.१३	०.३१
१९३१	२७.८९	११.००
१९४१	३१.८६	१४.२२
१९५१	३६.१०	१३.३१
१९६१	४३.९२	२१.५१
१९७१	५४.८२	२४.८०
१९८१	६८.३३	२४.६६
१९९१	८४.६३	२३.८५
२००१	१०२.७०	२१.६५
२०११	१२१.०१	१७.६४

स्त्रोत - आर्थिक सर्वेक्षण - २०१२-१३, २००६-२००७

कोकणातील
ठाकरे समाजाच्या बोलीभाषा

डॉ. उज्वला सामंत

Scanned by CamScanner

Scanned by CamScanner

Scanned with CamScanner

कोकणातील ठाकरे समाजाच्या बोलीभाषा

डॉ. उज्वला आमंत
मराठी विभाग
स. का. पाटील सिंधुदुर्ग महाविद्यालय,
मालवण

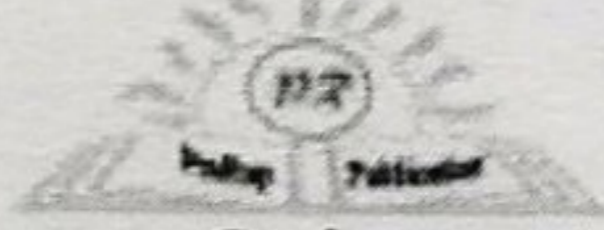
कोकणातील ठाकर समाजाच्या बोलीभाषा /लेखक: डॉ. उज्वला सामंत

ISBN No. : 978-81-927211-6-5

978-81-927211-6-5

प्रकाशक:

प्ररुप पब्लिकेशन्स
कोल्हापूर (महाराष्ट्र)

© लेखकाधीन

प्रथमावृत्ती
डिसेंबर, २०१७.

मुखपृष्ठ:
श्री. विकास पाटील

टाईपसेटर्स व प्रिंटरर्स :
श्रीकांत कॉम्प्युटर्स,
विद्यापीठ रोड, राजारामपूरी,
कोल्हापूर - मोबा. ९८९०४९९४६६

किंमत: ₹ 200/-

कोकणातील ठाकर समाजाच्या बोलीभाषा

॥२॥

**‘सदर विषयाच्या अध्ययनाचे सूचन
ज्यांनी केले ते गुरुवर्य कै. प्रा. उदय
खानोलकर आणि ज्यांनी अध्ययनाचा
सतत पाठपुरावा केला ते कै. यशवंत
गणेश सामंत यांना सादर अर्पण’**

डॉ. उज्वला सामंत

१२. गोविलकर लीला : मराठीचे व्याकरण, मेहता पब्लिकेशन
हाऊस, पुणे, (ती. आ.), जाने. २००१, पृ. १०३.
१३. भागवत श्रीपाद : उनि. पृ. १६४.
१४. तत्रैव, पृ. १७१.
१५. तत्रैव , पृ. १७४.
१६. तत्रैव , पृ. १८१.

डॉ. उज्वला सामंत

सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील ठाकर जमात ही कलोपासक जमात आहे. कळसूत्री, छायानाटय, चित्रकथी, पांगुळ, पिंगळी पोवाडा, राधानृत्य, कळबाहुली अशा विविध कला या जमातीने उपजिविकेसाठी जतन केल्या. ठाकरी बोली व सांकेतिक बोली ह्या या समाजाच्या बोलीभाषा आहेत. या बोलींच्या परिचयाबरोबरच त्यांची नजिकची बोली मालवणी बोली व प्रमाण भाषेचे वेगळेपण आणि साम्य यांची चर्चा या पुस्तकात केली आहे.

कोकणातील ठाकर समाजाच्या

लोककला

आणि त्यांचे

लोकसाहित्य

भाग-१

डॉ. उज्वला सामंत

Scanned by CamScanner

Scanned by CamScanner

Scanned with CamScanner

**कोकणातील ठाकरे
समाजाच्या लोककला
आणि त्यांचे लोकसाहित्य
(भाग - १)**

डॉ. उज्वला सामंत
मराठी विभाग
स. का. पाटील सिंधुदुर्ग महाविद्यालय,
मालवण

कोकणातील ठाकर समाजाच्या लोककला आणि त्यांचे लोकसाहित्य
(भाग -१) /लेखक: डॉ. उज्ज्वला सामंत

ISBN No. : 978-81-927211-9-7

978-81-927211-9-7

प्रकाशक:

प्ररुप पब्लिकेशन्स
कोल्हापूर (महाराष्ट्र)

© लेखकाधीन

प्रथमावृत्ती
डिसेंबर, २०१७.

मुखपृष्ठ:
श्री. विकास पाटील

टाईपसेटर्स व प्रिंटर्स :
श्रीकांत कॉम्प्युटर्स,
विद्यापीठ रोड, राजारामपूरी,
कोल्हापूर - मोबा. ९८९०४९९४६६

किंमत: ₹ 250/-

कोकणातील ठाकर समाजाच्या लोककला आणि त्यांचे लोकसाहित्य (भाग-१)

॥२॥

‘सदर विषयाच्या अध्ययनाचे
सूचन ज्यांनी केले ते गुरुवर्य
कै. प्रा. उदय खानीलकर
आणि

ज्यांनी अध्ययनाचा सतत पाठपुरावा
केला ते कै. यशवंत गणेश सामंत
यांना सादर अर्पण’

डॉ. उदयला सामंत

६. मांडे प्रभाकर : लोकसाहित्याचे स्वरूप, उनि., पृ. क्र. २२८.
७. जोशी महादेवशास्त्री : भारतीय संस्कृती कोश, खंड नऊ, भारतीय संस्कृती कोश मंडळ, पुणे, (प. आ.), ३० नोव्हें. १९७६, पृ. ६६.
८. व्यवहारे शरद : लोकवाङ्मय रूप-स्वरूप, साहित्य सेवा प्रकाशन, औरंगाबाद, (प. आ.), सप्टे. १९९१, पृ. ११.
९. मांडे प्रभाकर : लोकसाहित्याचे स्वरूप, उनि., पृ. २३१.
१०. तत्रैव, पृ. २३२.
११. तत्रैव, पृ. २३९.
१२. गोडसे गणेश दत्तात्रय : लोकधाटी, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, (प. आ.), १९७९ पृ. ८७.
१३. कालेलकर दत्तात्रेय बाळकृष्ण, चोरघडे वामन कृष्ण : साहित्याचे मुलधन, कर्नाटक पब्लिशिंग हाऊस, मुंबई, (प. आ.), १९३८, पृ. ५५.
१४. व्यवहारे शरद : मराठी स्त्रीगीते, उनि., पृ. ९३.
१५. मांडे प्रभाकर : लोकसाहित्याचे स्वरूप, उनि., पृ. २५४.
१६. मोरजे गंगाधर : लोकसाहित्य सिद्धांत आणि रचना प्रकारबंध, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, (प. आ.), २००२, पृ. ७१.
१७. डहाके वसंत आबाजी व इतर (संपा.) : उनि. पृ. १३५
१८. लामखडे म. रा. : आदिवासी ठाकर आणि त्याची लोकगीते, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, (प. आ.), जाने. २००३, पृ. ८३.
१९. जोशी महादेवशास्त्री : भारतीय संस्कृती कोश, खंड नऊ, भारतीय संस्कृती कोश मंडळ, पुणे, (प. आ.), ३० नोव्हें. १९७६, पृ. ५९६.
२०. आपटे वा. गो. : विस्तारीत शब्दरत्नाकर, वरदा प्रकाशन, पुणे, (दु. आ.), जाने. २००४, पृ. ६४७.
२१. गर्गे स. मा. (संपा.) : भारतीय समाजविज्ञान कोश, समाजविज्ञान मंडळ, पुणे, (प. आ.), १९९०, पृ. ५२५ संपादकीय वरून उद्धृत.
२२. कऱ्हाडे सदा. : समाज आणि साहित्य, लोकवाङ्मय गृह प्रकाशन, मुंबई, (दु. आ.) एप्रिल १९९९, पृ. ३१.
२३. तत्रैव, पृ. १७५.

कोकणातील ठाकर समाजाच्या

लोककला

आणि त्यांचे

लोकसाहित्य

भाग-२

डॉ. उज्वला सामंत

Scanned by CamScanner

Scanned by CamScanner

Scanned with CamScanner

**कोकणातील ठाकरे
समाजाच्या लोककला
आणि त्यांचे लोकसाहित्य
(भाग -२)**

डॉ. उज्वला आमंत
मराठी विभाग
स. का. पाटील सिंधुदुर्ग महाविद्यालय,
मालवण

कोकणातील ठाकर समाजाच्या लोककला आणि त्यांचे लोकसाहित्य
(भाग -२) /लेखक: डॉ. उज्वला सामंत

ISBN No. : 978-81-927211-8-4

978-81-927211-8-4

प्रकाशक:

प्ररुप पब्लिकेशन्स
कोल्हापूर (महाराष्ट्र)

© लेखकाधीन

प्रथमावृत्ती
डिसेंबर, २०१७.

मुखपृष्ठ:
श्री. विकास पाटील

टाईपसेटर्स व प्रिंटर्स :
श्रीकांत कॉम्प्युटर्स,
विद्यापीठ रोड, राजारामपूरी,
कोल्हापूर - मोबा. ९८९०४९९४६६

किंमत: ₹ 250/-

कोकणातील ठाकर समाजाच्या लोककला आणि त्यांचे लोकसाहित्य (भाग-२)

॥२॥

डॉ. उज्वला सामंत

सिंधुदुर्ग जिल्हयातील ठाकर जमात ही कलेची उपजतच आवड असणारी जमात आहे. कळसूत्री, चित्रकथी, छायानाट्य, पांगुळ, पिंगळी, गोंधळ, पोवाडा, राधानृत्य, कळबाहूली या विविध कलांच्या सहाय्याने त्यांनी कोकणातील लोकांचे मनोरंजन केले. आपल्या या कला ठाकरांनी अर्थार्जनासाठी वापरल्या. निव्वळ मौखिक रुपात या कला एका पिढीकडून दुसऱ्या पिढीकडे स्थानांतरीत झाल्या. या सर्व कलांचा विस्तृत परिचय या पुस्तकातून केला आहे.

शोधयात्रा खंड-९

(आंतर विद्याशाखीय शोध निबंध संग्रह)

संपादक
प्रा. प्रकाश हनवते

Scanned by CamScanner

Scanned by CamScanner

Scanned with CamScanner

शोध - यात्रा खंड - ९

आंतरविद्याशाखीय शोधनिबंध-संग्रह

संपादक

प्रा. प्रकाश हनवते
समता नगर, खैरी प्लॉट,
जिंतूर-४३१५०९

पवन प्रकाशन, परभणी

SHODH-YATRAKHAND-9

Editor
Prakash Hanwate

शोध - यात्रा खंड - ९

संपादक
प्रकाश हनवते

© संपादक

प्रकाश हनवते

* प्रथम आवृत्ती : ६ डिसेंबर २०१७

* प्रकाशक :

पवन प्रकाशन, तारांगण, डॉ हेडगेवार मार्ग, बीट नं. ९,
परताणी हॉस्पिटल समोर, न्यु डॉक्टर लेन परभणी-४३१४०१
भ्र. ध्वणी. ९४२२१७९४६१

pavanprakashan@gmail.com

* मुद्रक:

एक्सेल प्रिंटर्स, पुणे.

* अक्षर जुळवणी :

मुकुंद मधुकरराव पत्की,
पत्की झेरॉक्स अँड कॉम्प्युटर,
भाजी मंडी रोड, जितूर-४३१५०९
मो.०९९८११०२७९०

* मूल्य: २००/-

* ISBN No: 978-93-86894-11-3

शोध-यात्रा या संपादित ग्रथांतील सर्व लेखन, मते आणि अभिप्राय संबंधित लेखकांची असून त्या संबंधी संपादक, मंडळ, प्रकाशन, मुद्रक व वितरक सहमत असतीलच असे नव्हे.

अनुक्रमणिका

१. बेबी आणि बेबीची बहिण-
संतोषी दुबे.....
२. महाडाचा सत्याग्रह : मानव मुक्तिचा संग्राम -
प्रा. सचिन शंकर ओवाळ.....
३. फोंटाघाडातील उपेक्षित गडदुर्ग शिवगड एक दृष्टीक्षेप -
प्रा. डी.बी. ताडेराव
४. डॉ. प्रभाकर देव यांचे इतिहास लेखनातील योगदान -
प्रा. डॉ. यु.एस. सावंत
५. महिला प्रवेश बंदी : वास्तव आणि वाटचाल -
प्रा.जे.के. ससाणे
६. सावित्री : अंतर्मनाचे दर्शन घडविणारी कादंबरी -
प्रा. डॉ. उज्वला सामंत.....
७. रियासतकार गोविंद सखाराम सरदेसाई -
प्रा.डॉ. माधूरी राजाराम खोत...
८. सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील मत्स्यव्यवसाय -
प्रा. सतीश परशुराम तेरसे....
९. संशोधक मार्गदर्शक प्राचार्य डॉ. बी.एस. ढेंगळे -
प्रा.डॉ. उत्तम हनवते.....
१०. डॉ. आप्पासाहेब पवार यांचे शिवकालीन इतिहासातील योगदान-
प्रा.डॉ. नंदिनी रणखांबे
११. इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडयांचे विचारधन -
प्रा.डॉ. सर्जेराव भामरे
१२. डि.डि. कोसंबी यांच्या मार्क्सवादी नवसंकल्पनात्मक, आकृतीबंध
इतिहासलेखन पध्दतीचे एक विश्लेषण -
प्रा. प्रफुल्ल एम. राजुरवाडे....
१३. २१ वे शतक आणि मराठी कविता -
प्रा.डॉ. विलास पाटील

६. सावित्री : अंतर्मनाचे दर्शन घडविणारी कादंबरी

प्रा. डॉ. उज्ज्वला सामंत
स. का. पाटील सिंधुदुर्ग
महाविद्यालय, मालवण.

पु. शि. रेगे यांच्या सावित्री या कादंबरीची १९६२ साली मौज प्रकाशनाने पहिली आवृत्ती प्रकाशित केली. या कादंबरीचा कालावकाश १९३९ ते १९४७ हा असला तरी ही कादंबरी मराठी कादंबरीतील चिरंजीवी कादंबऱ्यांपैकी एक आहे. आदिबंधांच्या अंगाने स्त्रीजाणीवेला अंतर्बाह्य मूर्तरूप देत रेगे लिखाण करतात. त्यांच्या लिखाणाचा हा विशेष सावित्रीतही उतरला आहे.

सावित्री ही पत्ररूप कादंबरी आहे आणि कादंबरीची नायिका आहे सावित्री. सावित्री या नावाला पौराणिक वलय आहे. स्वतःचाच नवरा स्वतः शोधणारी मानिनी, साक्षात् मृत्युकडूनही पतिला परत मिळविणारी पतिव्रता सावित्री म्हणून पुराणातील सावित्री प्राक्कथा बनली आहे. कादंबरीच्या आशयाचा विचार करता सावित्री या नावाची निवड या अंगाने महत्त्वपूर्ण वाटते. सावित्री ही आप्पांची एकुलती एक मुलगी आहे. तिची आई लहानपणीच वारली आहे. आप्पांचा कला व साहित्य या विषयाचा गाढा अभ्यास आहे. एजवर्थ हे आप्पांचे जवळचे मित्र आहेत. बालपणापासूनच्या घरातील कला व साहित्यविषयक चर्चांचे संस्कार सावित्रीवरही झाले आहेत. तिच्या पुढे शिकणाऱ्या एका मुलास म्हणजे तिच्या प्रियकरास ती जी पत्रे लिहिते त्यातून हे कथानक घडत जाते. एजवर्थच्या मदतीने आप्पा जपानला नामुरांकडे जातात. आप्पांचा व एजवर्थचा तिथे मृत्यु होतो. सावित्री तिथे एकटी पडते. पण तिच्यापाशी असणारा उपजत समजुतदारपणा व माणुसकी यामुळे ती जपानच्या अपरिचित प्रदेशात व युद्धजन्य परिस्थितीत जुळवून घेते. बिना या अनाथ मुलीला ती आपली मुलगी मानते. दुसऱ्या महायुद्धामध्ये जखमी झालेल्याची सेवा करण्याचे नर्सचे काम ती करते. येथेच ल्योरे नावाची स्विडिश

शोधयात्रा खंड-९

(आंतर विद्याशाखीय शोध निबंध संग्रह)

संपादक
प्रा. प्रकाश हनवते

Scanned by CamScanner

Scanned by CamScanner

Scanned with CamScanner

संपादक

प्रा. प्रकाश हनवते
समता नगर, खैरी प्लॉट,
जिंतूर-४३१५०९

पवन प्रकाशन, परभणी

SHODH-YATRAKHAND-9

Editor
Prakash Hanwate

शोध - यात्रा खंड - ९

संपादक
प्रकाश हनवते

© संपादक

प्रकाश हनवते

* प्रथम आवृत्ती : ६ डिसेंबर २०१७

* प्रकाशक :

पवन प्रकाशन, तारांगण, डॉ हेडगेवार मार्ग, बीट नं. ९,
परताणी हॉस्पिटल समोर, न्यु डॉक्टर लेन परभणी-४३१४०१
भ्र. ध्वणी. ९४२२१७९४६१

pavanprakashan@gmail.com

* मुद्रक:

एक्सेल प्रिंटर्स, पुणे.

* अक्षर जुळवणी :

मुकुंद मधुकरराव पत्की,
पत्की झेरॉक्स अॅण्ड कॉम्प्युटर,
भाजी मंडी रोड, जिंतूर-४३१५०९
मो.०९९८११०२७९०

* मूल्य: २००/-

* ISBN No: 978-93-86894-11-3

शोध-यात्रा या संपादित ग्रथांतील सर्व लेखन, मते आणि अभिप्राय संबंधित लेखकांची असून त्या संबंधी संपादक, मंडळ, प्रकाशन, मुद्रक व वितरक सहमत असतीलच असे नव्हे.

१४. दिशा संशोधनाची - प्रा.डॉ. उत्तम हनवते
१५. द.ब. पारसनीस आणि त्यांचे इतिहास लेखन - श्री मुरुमकर संजयकुमार देविदास
१६. दामोदर कोसंबी यांचे मार्क्सवादी इतिहास लेखन - प्रा.डॉ. शिवराम डी. शिंदे
१७. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची इतिहास लेखन - प्रा. दशरथ किसन रसाळ
१८. मराठ्यांच्या इतिहासाचे मिमांसक : सेतू माधवराव पगडी - प्रा.डॉ. सुरवसे नितेश प्रेमनाथ
१९. कथाकार संजीव - प्रा. रायबोले संतोष रघुनाथराव
२०. बे-इज्जत किसान की दर्दनाक कहानी : छावनी - प्रा. डॉ. एकनाथ पाटील
२१. सुफीयों का विभिन्न साहित्य - प्रा. नाईक नारायण ज्ञानोबा
२२. ~~.....~~ हिंदी सिनेमा के आरंभिक दिन एवं विकास - प्रा.डॉ. आर.डी. बदने
२३. उपेक्षितोंकी वाणी : उपन्यासकार संजीव - प्रा. प्रशांत ढेपे
24. A Study of Anna Bhau Sathe's story 'Gold form the Grave' - Prof. Santosh M. Akhade
- ✓ 25. "Challenges In Higher Education in India" - Prof. Dr. D.V.Hargile

24. Challenges In Higher Education in India

Prof. Dr. D.V.Hargile

S.K.Patil Sindhudurg

Malvan Dist.

Mahavidyalay
Sindhudurg

❖ Introduction –

The higher education system in India grew rapidly after independence. In 1980 there were 132 Universities and 4738 colleges in the country enrolling around five per cent of the eligible age group in higher education. India is the third largest higher education system in the world (after china and the USA) with 17973 institutions (348 Universities and 17625 Colleges) and is the largest higher education system in the world in terms of number of institutions. At present there are 227 government-recognized Universities in India. Out of them 20 are central universities, 109 are deemed universities and 11 are Open Universities and rest are state universities. According to the Department of higher Education government of India, 16,885 colleges, including 1800 exclusive women's colleges functioning under these universities and institutions and there are 4.57 lakh teachers and 99.54 lakh students in various higher education institutes in India.

❖ Objectives-

- 1) To Identity the major issues and problems relating to the system of higher education in India.
- 2) To suggest for improving quality of higher education.

❖ Critical issues in Indian higher education:

Most of the Indian colleges and universities lack in high-end research facilities. Under-investment in libraries, information technology, laboratories and classrooms makes it very difficult to provide top quality instruction or engage in cutting-edge research. This gap has to be bridged if we want to speed up our path to development. The present system of higher education does not serve the purpose for which it has been started. In general education itself has become so profitable a business

- संपूर्ण नाव : प्रा. प्रकाश उत्तम हनवते
- जन्म : २८ ऑगस्ट १९८६
जितूर, जि. परभणी.
- शिक्षण : एम.ए. (इंग्रजी), बी.एड., सेट
- संपादित ग्रंथ : १. शोधयात्रा - २०१३
२. इतिहासकार डॉ.बी.आर. आंबेडकर - २०१४
३. शोधयात्रा खंड - ०६
४. शोधयात्रा खंड - ०७
५. शोधयात्रा खंड - ०८
६. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर
काल, आज आणि उद्या
७. शोधयात्रा खंड - ०९
- विविध परिषदांतील सहभाग : आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय आणि राज्यस्तरीय
परिषदांमधून सहभाग व शोधनिबंध वाचन
- पत्रव्यवहाराचा पत्ता : समता नगर, खैरी प्लॉट,
जितूर, जि. परभणी ४३१५०९
- संपर्क : ०९५०३४३०६९३

पवन प्रकाशन, परभणी

ISBN : 978-93-86894-11-3

KONKAN GEOGRAPHERS ASSOCIATION, OF INDIA.
(Registration No. 3341/2010 Sindhudurg, Maharashtra)

DIRECTOR BODY

DR. S. A. THAKUR	CHAIRMAN	S P K College Sawantwadi, Sindhudurg
DR. R.B.PATIL	SECRETARY	A & C College Phondaghat Sindhudurg
DR. S. N. PATIL	TREASURER	Kankavli College Kankavli Sindhudurg
DR. H. M.PEDNEKAR	DIRECTOR	ACS College, Onde, Vikramgad, Palghar
DR. R. N.KATKAR	DIRECTOR	S K Patil College Malvan Sindhudurg
DR. S.J.DHURI	DIRECTOR	J B Naik College Sawantwadi Sindhudurg
DR. P. C. WAGHMARE	DIRECTOR	Kankavli College Kankavli Sindhudurg
DR. D. S. NARKHEDE	DIRECTOR	C K T College New Panvel Raigad
DR. H. E. KARRAR	DIRECTOR	Burhani College, Mazagaon Mumbai
PROF. T. R. MAGAR	DIRECTOR	Uma College Pandharpur Solapur
PROF. H. R. YADHAV	DIRECTOR	S R M College Kudal Sindhudurg
PROF. S. M. BUVA	DIRECTOR	S P K College Sawantwadi, Sindhudurg
PROF. R. D. KAMBLE	DIRECTOR	Veer Wajekar ASC College, Phunde, Uran

Our association also publishes Geographical Reference Books of Life Members. The membership of the association is opened to all research, scholars and specialist from India and abroad. Our all back issues are available in the office of association. We celebrates Geography Day every year. GIS Training, Field Visit and Workshops are organised for T.Y.B.A. students. We have organised 3 National Conferences in various states of India.

Interdisciplinary Journal
Registration No. 3341/2010

Vol. No. 18 Oct.-Nov. 2017
ISSN 2277-4858

THE KONKAN GEOGRAPHER

*Interdisciplinary Peer Reviewed
National Level Research Journal™*

Half-Yearly

Chief Editor
Dr. R. B. Patil

KONKAN GEOGRAPHERS ASSOCIATION OF INDIA
SINDHUDURG - MAHARASHTRA - 416602

Editorial Note

Academic development of any subject is related to the involvement of students, teachers & research scholars in active research. Development of science and technology has drastically changed human life & modified environment. Lot of secondary data is available in various fields, which can be utilized for fruitful research.

Konkan Geographers' Association is happy to bring out our 13th volume of research journal, which include research papers related to Population Geography, Agricultural Geography, Environment, and Use of GIS. We have taken extreme care to avoid mistakes but it may have inadvertently crept it. Hence it is suggested that the reader should cross check the data, facts, information given in the research papers with the authentic sources of data.

Earth can fulfill the need of everyone but not the greed of any one.

Neither the Konkan Geographers' Association nor the authors are responsible for any damage, or loss of any kind, in any manner there from.

We are thankful to Dr. Debjani Mitra (Darjeeling), Dr. Minutha (Mysore), Dr. U. Y. Samant (Malvan), Prof. Manjunath (Belgavi)

We also thank all the research scholars for their contribution in this volume.
"Success comes to those who dare and act."

Dr. R. B. Patil
Chief Editor

Peer Review Committee

Dr. Rajaram Patil Head Dept. of Geography A & C College Phondaghat, Dist Sindhudurg (MS) 09421148078	
Dr. Shivram Thakur Head Dept. of Geography S.P.K.Mahavidyalaya Sawantwadi Dist Sindhudurg (MS)-09423301931	Dr. Niladri Dash Dept. of Geography M.S.University, Baroda, Gujarat 09427837149
Dr. Hemant Pednekar Principal & Head Dept. of Geography Principal A & C College Vikramgad Dist: Palghar 08329773956	Dr. Nandkumar Sawant Principal & Head Dept. of Geography Chogule College, Madgaon, Goa 09850456575
Dr. Moushumi Datta Dept. of Geography N. K. College, Malad (W) Dist: Thane (MS) 09833060056	Dr. Debjani Roy Dept. of Geography Nirmala College, Ranchi, Zharkhand 09973726140
Dr. Arjun Nanaware Head Dept. of Geography Cha. Shivaji College, Barshi Dist: Solapur (MS)	Dr. Abhay Patil Dept. of Geography, R.P. D. College, Belgaum (KK) 08217258471

**Impact Factor under process

THE KONKAN GEOGRAPHER

Interdisciplinary National Level Research Journal of the
KONKAN GEOGRAPHERS ASSOCIATION OF INDIA

INDEX

Sr. No.	Name of the Research Paper	Author	Page No.
1.	Industrial Disaster : A Case Study of Bhopal Gas Leak Disaster	Neeru Sharma	1-2
2.	Food Status in Drought Prone Areas of Rajasthan : A Study based on Agro-Climatic Regions	Dr. Vinod Kumar Somvir Bhorla	3-8
3.	Stone Tools, Technology in Ancient India	Parveen Kumar	9-12
4.	Impact Assessment Study of Rural Road Connectivity Under PMGSY - A Case Study	Ravin Kumar, Suman Bajiya	13-18
5.	Declining Sex Ratio in Haryana	Dr. Urmila Sabharwal	19-21
6.	An Analysis of Growth Rate and Sex Ratio of Haryana, 2001-2011	Priyanka, Poonam Rani, Sachin	22-25
7.	Land Use/Land Cover Change in the Buffer Zone of Nimbahera Cement Industries Region, Chittorgarh, Rajasthan	Satyapal Jiterwal	26-29
8.	Need and Perspectives of Sustainable Development in Indian Scenario	Rahul Choudhary	30-33
9.	Employment Pattern in Rural Haryana : An Analysis	Mrs. Mamta Nandal Mrs. Kavita Vpo Rukhi	34-37
10.	Recent Trend, Pattern and Characteristics of Crime against Women in India : 2004-14	Naveen Kumar Dr. Naresh Malik Subhi Gaur	38-42
11.	Sustainable Urban Waste Management in India	Dr. Anil Kumar	43-47
12.	Crop Diversification Pattern in Haryana	Neelam Garg and Savita	48-51
13.	Environment and Landuse of Rasikbeel Complex	Subhashis Biswas	52-57
14.	Water Table Fluctuation in Rewari District, Haryana : A Geographical Analysis	Vinay Kumar, Pardeep Kumar	58-62
15.	Evolution of Party System in India and Alliance Performance in Parliamentary Election, 2009	Sunil	63-66
16.	Water Insufficiency and Its Management: A Challenge for India	Neetu Singh	67-70
17.	Identification of Backwardness in Mewat: A Study Based on Socio- Economic Aspects of Development	Shiv Kumar, Babita	71-77
18.	Climate Change Strategies and Development	Dr. Sushma Redhu	78-80
19.	The Need of Hour: Balance Between Development and Environment	Sanjeev Kumar Chaudhary	81-85
20.	Farmers Suicide in India: Causes and Remedies	Sajjan Kumar	86-91
21.	Development and Environment	Poonam	92-94
22.	Sustainable Development: Need of the hour	Dr. Manisha	95-96
23.	Irrigation Expansion and Change in Cropping Pattern in Panipat District	Partibha and Satesh Kalkal	97-104
24.	Regional Disparity in Availability of Electricity in India	Praveen Kumar	105-110
25.	Depleting Natural Resources-A Threat To Sustainability	Dr. Pardeep Malik & Dr. Anju	111-112
26.	Urban Sprawl: A Critique For Sustainable Development of National Capital Region (NCR Delhi)	Anil Malik	113-116

27.	Environmental Laws in Reference to Environmental Problems and Sustainable Development: Issues and Challenges	Abhishek Sanwaria	117-120
28.	Geo-Politics and India	Deepika	121-123
29.	Trend of Tourist's Arrival in HTDC Complexes of Haryana	Dr. Jagbir	124-129
30.	Population Growth Transforming Rural Settlements of Delhi into Urbanized Villages. Main Factor Behind Fire Hazard Risk	Anil Malik	130-135
31.	Sustainable Development in India: Perspectives	Dr. Reetu Chaudhary	136-137
32.	Measuring Sustainability Literacy in Higher Educational Institutions	Ms. Vandana	139-141
33.	Impact of Social Environment on Child Sex Ratio in Haryana ; A Geographical Study	Dr. Vineet Bala	142-143
34.	A Study of Child Health in India	Archana Doifode Rajendra Doifode	144-149
35.	Crop Monitoring and Assessment using Multi-Sensor Satellite Data: A Case study of Hoshangabad District, Madhya Pradesh	Archana & Kuldeep Malik	150-156
36.	Haryana becomes the most favored destination for FDI: Specially after New Industrial Policy – 2005	Kartik Arora Rajesh Kundu	157-161
37.	Dimensions of Women Empowerment in India	Rajendra Doifode Archana Doifode	162-167
38.	An Analytical Note on Caste Function in Dehra Valley: A Case Study of Kiar-Kuli Village	Kuldeep Malik, Devinder Hooda	168-171
39.	An Empirical Study of Selected Macroeconomic Variables on Indian Stock Market	Meenu Piplani, Dr. Rajesh Kundu,	172-179
40.	Fluoride Content in Ground Water and Population Clinical Status: A Case Study of Tehsil Meham	Dr. Phool Kumar Malik	180-186
41.	Water Table Fluctuation in Rewari District, Haryana : A Geographical Analysis	Vinay Kumar, Dr. Pardeep Kumar,	187-192
42.	Issues of Water Supply in Urban Society of Shekhawati Region of Rajasthan	Vishwamitri Shekhawat, Dr. Ashok Kumar Gupta	193-197
43.	हुन्मुनु जिले में मनरेगारु एक आकलन : २०१३-१४ से २०१७-१८	वन्दना कुमारी	198-204
44.	झज्जर जिले में वर्षा जल प्रवृत्तिकर मूल्यांकन एक भौगोलिक अध्ययन	डॉ. मुकेशकुमार	205-211
45.	भारत में अधिक आबादी याजनसंख्या के कारणप्रभाव, समाधान	मीरसिंह	212-214
46.	मृदा प्रदूषण : एक विकराल समस्या व समाधान	सीता भीणा	215-219
47.	चलवासी चरवाहोंकी सामाजिक व आर्थिक स्थिति	डॉ. विकास नैन	220-221
48.	भूमि उपयोग प्रारूपमें परिवर्तन का भौगोलिक विश्लेषण-हनुमानगढ़ जिले के विशेष सन्दर्भ में	डॉ. विकास भेड़ा अश्विनी शर्मा	222-227
49.	सैन्धव संस्कृति में परिवहन	Savita Devi	228-230
50.	शाश्वत विकास व भारतीय लोकसंख्या	प्रा. डॉ. आर. एन. काटकर प्रा. डॉ. एम. आर. खोत	231-235
51.	An Analysis of Climate Change in Haryana on Agricultural Productivity	Naveen Kumar	236-240

शाश्वत विकास व भारतीय लोकसंख्या

प्रा. डॉ. आर. एन. काटकर, पुणेला विभाग प्रमुख, स. क. पाटील सिंधुदुर्ग महाविद्यालय, मालवण

प्रा. डॉ. एम. आर. खोत, अर्धगाव विभाग, स. क. पाटील सिंधुदुर्ग महाविद्यालय, मालवण

भारतीय अर्थव्यवस्थेच्या प्रत्येक अंगाशी भारताच्या लोकसंख्येचा अगदी जवळचा संबंध आहे. भारतीय शेती उदयोगघडे व्यापार, वाहतूक, राहणीमान, रोजगार, किंमत पातळी, दरदोई उत्पन्न अशा विविधरी गोष्टी आपल्या लोकसंख्येची निगडीत आहे. भारताची अफाट वाडलेली लोकसंख्या ही भारतातील तज्ञांची व योजनाकारांची फार मोठी ठोके दुशी झालेली आहे. भारतामध्येही आजही अनेक आर्थिक व सामाजिक समस्या मोठ्या प्रमाणात दिसून येतात. यामध्ये वाडते दारिद्र्य, बेकारी, आर्थिक विषमता, बालमजुरी, कुपोषण, दहशतवाद आणि सर्वात महत्वाचे म्हणजे वाडती लोकसंख्या. वाडत जाणारी लोकसंख्येमुळे अनेक समस्या निर्माण होत आहेत. कोणत्याही देशात वाडती लोकसंख्या ही आर्थिक विकासाला अडचन असते. त्यामुळे विकसित देशांमध्ये लोकसंख्या नियंत्रणासाठी कठोर पावले उचलली जात आहेत. विशिष्ट पातळीपर्यंत वाडणारी लोकसंख्या कोणत्याही देशाच्या आर्थिक विकासाला प्रोत्साहन देणारी असते. प्रा. हॅन्सन यांच्या मते लोकसंख्या ही आर्थिक विकासाची पूर्वअट आहे. मर्यादित लोकसंख्या ही आर्थिक विकासासाठी आवश्यक असते. विकसित देशात लोकसंख्या मर्यादित असल्यामुळे त्या देशात दारिद्र्य, बेरोजगारी व आर्थिक विषमता यासारख्या समस्या अधिक नाहीत. परंतु भारतासारख्या देशात या समस्या प्रकर्षाने जाणवू लागल्या आहेत.

जागतिक क्षेत्रफळापैकी फक्त २.४ टक्के भूमी भारताच्या वाटयाला आहे. मात्र या भूमीवर जागतिक लोकसंख्येच्या १७.५ टक्के रहात आहेत. अर्थात कमी भूमीवर अधिक लोकसंख्या रहात आहेत. जगात लोकसंख्येचा सातवा हिस्सा भारताचा आहे. २०११ च्या जनगणनेनुसार चीन नंतर भारताचा दुसरा क्रमांक लागतो. **भारतातील लोकसंख्या वाड :** भारतात अधिकृतरित्या १८८१ पासून जनगणना करण्यास सुरुवात झाली आहे तेव्हापासून ते आजपर्यंत प्रत्येक १० वर्षांनी जनगणना केली जाते. भारतीय लोकसंख्या वृद्धीदराचे चार कालखंडात रूपांतर केले जाते. ते खालीलप्रमाणे. **लोकसंख्या वाडीचे कोष्टक ,सक्ता क्र. १**

सन	लोकसंख्या	लोकवाडीचा दर
१८९१	२३.५९	
१९०१	२३.८४	०.१
१९११	२५.२०	५.७
१९२१	२५.१३	०.३१
१९३१	२७.८९	११.००
१९४१	३१.८६	१४.२२
१९५१	३६.१०	१३.३१
१९६१	४३.९२	२१.५१
१९७१	५४.८२	२४.८०
१९८१	६८.३३	२४.६६
१९९१	८४.६३	२३.८५
२००१	१०२.७०	२१.६५
२०११	१२१.०१	१७.६४

स्त्रोत - आर्थिक सर्वेक्षण - २०१२-१३, २००६-२००७